

Časna majka Marija Roza Anuncijata Kopunović (1887.–1956.) u crkvenim i društveno-političkim previranjima svoga doba

Ivan Armanda*

Sažetak

U članku se na temelju arhivskih izvora i relevantne literature prikazuje lik i djelovanje s. Marije Roze Anuncijate Kopunović (1887.-1956.), prve vrhovne poglavarice hrvatske grane Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe. Ukratko se prikazuje njezin odgojno-obrazovni rad u mladosti, s posebnim osvrtom na doprinos uvođenju hrvatskoga jezika u bačke pučke škole. Nakon toga se izlaže povijest Družbe sestara Naše Gospe u Bačkoj nakon Prvoga svjetskog rata i analiziraju se razlozi koji su doveli do utemeljenja hrvatske grane te Družbe. Pri tom se prati uloga s. Roze Kopunović u tim događajima, koji su bili uvjetovani mađarsko-hrvatskim odnosima na društveno-političkoj i unutar-crkvenoj sceni. Opisuje se razvoj novoutemeljene Družbe pod upravom prve vrhovne poglavarice s. Anuncijate Kopunović prije i u doba Drugoga svjetskog rata, kada je kuća matica iz Subotice preselila u Zagreb. Budući da je s. Marija Anuncijata Kopunović, kao prva vrhovna poglavarica Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, odigrala ključnu ulogu u svim tim događajima, analiziraju se njezine odluke, stavovi i postupci sa svim njihovim posljedicama, kako na vanjskom, tako i na unutarnjem planu u samoj Družbi. Budući da je riječ o redovničkoj zajednici, posebna pozornost posvećena je brizi majke Anuncijate za duhovno dobro sestara, nakon čega su ukratko opisane posljednje godine njezina života.

Ključne riječi: Marija Anuncijata Kopunović, Družba sestara Naše Gospe, Bačka

Uvod

Družbu sestara Naše Gospe utemeljili su koncem XVI. stoljeća u Francuskoj sv. Petar Fourier i bl. Alix le Clerc s posebnom zadaćom odgoja i obrazovanja ženske djece i mladeži svih društvenih slojeva. Družba se ubrzo proširila po Nizozemskoj,

* dipl. teolog, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

Belgiji i Njemačkoj, odakle su se, nakon obnove provedene u prvoj polovici XIX. stoljeća, kao samostalna Kongregacija proširile na Sjevernu Ameriku, Češku, Sloveniju i Mađarsku. Budući da je Družba u Njemačkoj početkom XIX. stoljeća obnovljena, tj. ponovno utemeljena kao samostalna Kongregacija, nakon njezina širenja na Češku i Mađarsku, tamošnji ogranci ubrzo su se također osamostaljivali i djelovali kao neovisne Družbe, što će se dogoditi i s hrvatskim ogrankom Družbe sestara Naše Gospe, u čijem razvoju posebno mjesto pripada suutemeljiteljici i prvoj vrhovnoj poglavarici, časnoj majci Anuncijati Rozi Kopunović. Premda su neki autori već pisali o njezinu liku i djelovanju, ipak sam joj odlučio posvetiti iscrpni kritički članak, koji uvažava radove prethodnih autora, ali se prvenstveno vodi izvornom arhivskom građom. Budući da autori koji su se prije mene bavili likom i djelom časne majke Anuncijate Kopunović nisu imali pred sobom neke od tih arhivskih izvora, članak koji ovdje donosim neminovno je detaljniji, a u nekim podacima i točniji. Osim toga, smatrao sam potrebnim uklopiti lik i djelovanje časne majke Anuncijate u širi društveno-politički i crkveni kontekst njezina doba, jer je jedino tako moguće u potpunosti shvatiti njezin značaj.

Djetinjstvo i mladost

Hrvatska obitelj Kopunović stoljećima je prisutna u Subotici. Prvi put se spominje 1686., a u narednim stoljećima dat će nekoliko istaknutih imena i ubrojiti se među plemićke obitelji. Albe i Grgo Kopunović bili su među prvim vijećnicima kada je Subotica 1779. dobila povlasticu slobodnoga kraljevskog grada. Upravo je Grgo (Grgur) Kopunović 1791. postigao plemićku titulu za obitelj (Sekulić 1991).

Potomkinja te plemićke obitelji bila je i Marija Roza Anuncijata Kopunović. Rođena je 21. siječnja 1887. u Subotici od oca Mate i majke Roze rođ. Grmić. Već sutradan na krštenju je dobila ime Anastazija. Osim nje, roditelji su imali još četiri sina. Nažalost, djetinjstvo buduće časne majke ostaje nam skriveno u prošlosti. Znamo samo da je rasla i odgajala se u zdravom hrvatskom nacionalnom i vjerskom duhu, te da je 20. svibnja 1898. u Subotici primila sv. potvrdu (Matrikula).

Ubrzo nakon što su redovnice Družbe sestara Naše Gospe 1874. stigle u Suboticu, otvorile su tamo pučku, a potom i građansku školu (Milašin 1988). Obje te škole pohađala je i Anastazija Kopunović. Godine 1899. završila je Pučku školu, nakon čega je do 1904. završila i četiri razreda Građanske škole. Godine školovanja u Subotici pružile su joj priliku da upozna i izbliza prati rad Družbe sestara Naše Gospe. Oduševljena sestrama i njihovim odgojno-obrazovnim apostolatom, i sama je odlučila pridružiti im se. Stoga je, po svršetku građanske škole, otišla u Kalaču, gdje je 10. rujna 1904. primljena kao kandidatice u matičnu kuću Družbe.

Družba sestara Naše Gospe u Kalaču je stigla na poziv nadbiskupa Jozefa Kunzta, koji je 5. studenoga 1857. pisao časnoj majci Mariji Tereziji Franz u Horazdiowiz u Češkoj, moleći ju da pošalje svoje sestre u Kalaču. Ona mu je predložila da pošalje nekoliko Mađarica, koje su zainteresirane za redovnički život, u njihov samostan u Horazdiowiz, gdje će dobiti redovničku formaciju, a češke sestre će od njih

naučiti mađarski, pa će onda zajedno poći u Kalaču i osnovati tamo samostan. Nadbiskup je pristao na to i prvih pet Mađarica stiglo je 30. srpnja 1858. u Horazdiowiz. Dok su one prolazile redovničku formaciju, nadbiskup Kunszt je u Kalači sagradio veliki samostan i crkvu, u koji je 7. rujna 1860. časna majka M. Terezija Franz dovela prvih pet zavjetovanih sestara sa šest novakinja i tri kandidatice. Nastojanjem nadbiskupa Kunszta, još iste godine sestre su se u Mađarskoj osamostalile u novoosnovanoj Kalačkoj družbi sestara Naše Gospe, koja od 1868. osniva samostane i škole po Bačkoj (Kujundžić 1980a).

Slika 1. S. Roza Kopunović

U velebnom kalačkom samostanu Anastazija Kopunović nastavila je školovanje na sestarskoj Učiteljskoj školi, koju je završila 9. lipnja 1909. Mjesec dana kasnije, 15. srpnja 1909. primljena je u postulatoru i ubrzo poslana u Bač, gdje je godinu dana radila kao učiteljica na sestarskoj pučkoj školi. Nakon toga vratila se u Kalaču i 31. srpnja 1910. stupanjem u novicijat obukla redovničko odijelo i uzela ime s. Marija Roza. Po isteku godine kušnje, položila je 10. kolovoza 1911. prve redovničke zavjete na godinu dana. Jednogodišnje zavjete obnavljala je 1912. i 1913. godine, a 1914. položila je trogodišnje redovničke zavjete. Doživotne zavjete položila je 31. srpnja 1917. (Matrikula).

Nakon polaganja prvih redovničkih zavjeta s. Roza je bila poslana u Kiskunfélegyházu, gdje je 1911./12. djelovala kao učiteljica na pučkoj školi. Potom je 1912./13. učiteljica i ekonomica sestarske zajednice u Donjoj Krupi (Korompa), a 1913./14. učiteljica je u Kalači. Godine 1914. vraća se u Donju Krupu, gdje je ponovno učiteljica na pučkoj školi i prefekta kandidatice (Matrikula).

Prosvjetni rad u Subotici i uvođenje hrvatskoga jezika u škole

Deset godina nakon što je napustila rodni grad, Roza Kopunović vratila se 1919. u *bijelu Suboticu*, ali sada kao redovnica i učiteljica. Redovničke poglavarice poslale su je u Suboticu imenovavši ju učiteljicom na sestarskoj pučkoj ženskoj školi i prefektom kandidatice. Na tim službama ostat će do 1930. (Matrikula).

Početak sedamdesetih godina XIX. stoljeća Družba sestara Naše Gospe osniva po Bačkoj svoje samostane i u njima otvara pučke, a potom i građanske škole. Nastavni jezik u svim tim školama bio je mađarski, baš kao što je i većina sestara, koje su u tim školama predavale, bila mađarskog porijekla. No, i hrvatske su sestre morale poučavati na mađarskom jeziku, na kojem su se nerijetko izražavale bolje

Slika 2. S. Roza kao učiteljica s djecom sestarske škole u Subotici

nego na hrvatskom, budući da je mađarski bio jezik na kojem su i same primile izobrazbu. Stanje je u tom pogledu bilo isto i 1919. kada je s. Roza stigla u Suboticu kao učiteljica.

Vjerojatno nedugo nakon povratka u rodni grad, s. Roza se povezala sa svećenikom Ljudevitom (Lajčom) Budanovićem, koji je 1920. iz Baje došao za župnika župe sv. Terezije u Subotici.¹ Kao čovjek snažnih nacionalnih osjećaja, Budanović je bio svjestan potrebe uvođenja hrvatskoga jezika u bačke škole. Tu davnu želju bačkih Hrvata nije bilo lako realizirati, ali se od nje nije smjelo ni odustajati. Budanović je odlučio krenuti korak po korak. Za svoju ideju oduševio je s. Rozu Kopunović, koja je dijelila s njime rodoljubne osjećaje i želju za uvođenjem hrvatskoga jezika u škole.

Premda su bili izloženi dugotrajnoj prisilnoj, a nerijetko i nasilnoj mađarizaciji, bački Hrvati ipak su sačuvali svoj jezik, narodne običaje i nacionalnu svijest. Zasluge za to pripadaju brojnim kulturnim udrugama i ustanovama, ali i istaknutim pojedincima, poput svećenika Paje Kujundžića², koji se još od 1896. posebno borio za uvođenje hrvatskoga jezika u pučke škole. Početkom XX. st. jaz između mađarskih vlastodržaca i bačkih Hrvata još se više produbio, što dokazuje i činjenica da je 1905. u Subotici zabranjeno održavanje priredbe na hrvatskom jeziku. U Subotici su Hrvati bili ogorčeni zbog pjevanja mađarske himne u crkvi i zbog osporavanja prava na uvođenje hrvatskoga jezika u škole. Slično je bilo i u ostatku Bačke. U kačmarskoj su župi Hrvati željeli bogoslužje na svom jeziku, a Mađari su im to osporavali, pa je

¹ Ljudevit (Lajčo) Budanović (Bajmok, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958.) bio je vjerski pisac i biskup, te snažni borac za prava bunjevačkih Hrvata i promicatelj hrvatskoga identiteta u Bačkoj.

² Pavao (Pajo) Kujundžić (Subotica, 15. V. 1859. – Subotica, 10. X. 1915.) poznati je bunjevački književni i vjerski pisac te kulturni djelatnik i promicatelj hrvatskoga identiteta u Bačkoj.

stoga u župnoj crkvi podignuta pregrada koja je dijelila vjernike. Na izborima 1906. subotički Bunjevci posebno su istaknuli zahtjeve za slobodu govora, tiska, udruživanja, uporabe hrvatskoga jezika u upravnim službama, te zahtjev za uvođenje hrvatskoga jezika u pučke škole. Nažalost, Bunjevačka stranka, koja je sve to zastupala i promovirala, nigdje osim u Subotici nije mogla ni samostalno nastupiti na izborima, jer je njezinim pristašama bila onemogućena djelatnost. Tako su svi napori i dobre ideje ostali bez realizacije (Sekulić 1991).

Nakon što je 1909. stigao u Suboticu, *Stari Rodoljub* Pajo Kujundžić posvetio se borbi za uvođenje hrvatskoga jezika u pučke škole. Godine 1913. ugledniji Bunjevci dva puta su se sastali i pod njegovim vodstvom raspravljali o svojim školama. Svjesni da mađarske vlasti nemaju namjeru uvesti hrvatski jezik u pučke škole, donijeli su odluku o otvaranju privatnih škola na narodnom jeziku. No, do toga ipak neće doći. Mađarsko Ministarstvo unutarnjih poslova odbilo je u travnju 1914. molbu Paje Kujundžića za odobrenje *Pravila škulske zadruge*, te tako zadalo novi udarac uvođenju hrvatskoga jezika u bačke pučke škole. Prvi svjetski rat, koji je izbio nekoliko mjeseci kasnije, promijenio je zemljovid Europe, ali i onemogućio brojne kulturne djelatnosti bačkih Hrvata, koji su izgubili mnoštvo svojih sinova u ratnom vihoru. Konac rata nije dočekao ni Pajo Kujundžić, koji je preminuo 10. listopada 1915. u Subotici, bez da je uspio u svojoj borbi za uvođenje hrvatskoga jezika u škole (Sekulić 1991).

Koncem 1918. približavao se kraj Prvoga svjetskog rata, ali je stanje u Bačkoj i dalje bilo iznimno teško, ponajviše zbog austro-ugarskih vojnika koji su otkazali poslušnost, po povratku s bojišta, krenuli u pljačku i teroriziranje stanovništva. U jeku tih događaja Mihály Károlyi proglasio je nezavisnu Mađarsku, koja je 6. studenoga 1918. sklopila primirje s Antantinim snagama, pod uvjetom da svoju vojsku povuče na demarkacionu liniju Moriš – Tisa – Horgoš – Subotica – Baja – Pečuh – Barč. No, bački Hrvati nisu pristajali na takvo razgraničenje, a uz njih je bio i srpski živalj. Narodna vijeća koja su osnovana u Subotici i drugim mjestima borila su se svim snagama za promjenu granica. Srpska vojska ušla je 13. studenoga 1918. u Suboticu, gdje je već 19. studenoga u sve pučke škole uveden hrvatski jezik. Dana 16. studenoga 1918. u Novom Sadu je odlučeno da se Banat, Bačka i Baranja odjeljuju od Ugarske, a 25. studenoga velika Narodna skupština, održana također u Novom Sadu, potvrdila je tu odluku o državno-pravnom i političkom odvajanju od Mađarske. Na Mirovnoj konferenciji u Parizu 16. veljače 1919. konačno je riješena sudbina tih krajeva, a 4. lipnja 1920. mirom u Trianonu utvrđena je državna granica između Kraljevine SHS i Mađarske, pri čemu je bajski trokut ostao izvan južnoslavenske državne zajednice (Sekulić 1991).

Novonastale društveno-političke prilike, u korist bačkih Hrvata, odlučila je iskoristiti i s. Roza Kopunović. U dogovoru s Lajčom Budanovićem, odlučila je da će početkom 1921./22. školske godine u Pučkoj školi u Subotici otvoriti jedan razred u kojem će se poučavati na hrvatskom jeziku (Kujundžić 1980a). Takva odluka nije bila lagana, jer je nedostajalo učiteljskog kadra koji poznaje hrvatski jezik. Razlog za to leži u činjenici da su svi pučki učitelji, bez obzira na svoju nacionalnost, izobrazbu

primili na mađarskom jeziku, pa su se u poučavanju često bolje služili tim jezikom, nego materinjim. Prema svjedočanstvu sestara koje su je poznavale, to je vrijedilo i za samu s. Rozu, koja se slabo izražavala na hrvatskom jeziku (Izjave sestara).

Unatoč tome, razred na hrvatskom jeziku otvoren je, kako je s. Roza i planirala, i upravo njoj bila je povjerena pouka djece u tom razredu. Štoviše, prije početka te školske godine, s. Roza je obilazila hrvatske obitelji u Subotici i okolici, te ih poticala da upišu svoju djecu u sestarsku pučku školu u kojoj će se poučavati na hrvatskom jeziku. Četiri godine kasnije, kada je prva generacija đaka završila svoje pučkoškolsko obrazovanje na hrvatskom jeziku, sestre su uvele hrvatski jezik i u svoju Građansku školu. S praksom poučavanja na hrvatskom jeziku sestre su nastavile, pa je mađarski s vremenom potpuno istisnut iz sestarske Pučke i Građanske škole u Subotici (Kujundžić 1980a). Zasluge za to uvelike pripadaju s. Rozi, koja je 30. rujna 1926. u Beogradu položila dopunski učiteljski ispit (Sztrilich 2006).

Družba sestara Naše Gospe u Bačkoj nakon Prvog svjetskog rata

Nakon Prvog svjetskog rata izmijenjena je politička karta svijeta, što je utjecalo i na crkvena zbivanja. To se snažno osjetilo upravo u Bačkoj, koja je pripadala Kalačko-bačkoj nadbiskupiji. No, u novonastalim političkim prilikama i uslijed ucrtavanja novih granica između Mađarske i Kraljevine SHS, nadbiskupu iz Kalače bilo je sve teže upravljati onim dijelom nadbiskupije koji se našao unutar Kraljevine SHS. Stoga je Sveta Stolica 10. veljače 1923. ustanovila Bačku apostolsku administraturu i podložila ju izravno sebi. Prvim upraviteljem postavila je Lajču Budanovića, koji je 1927. imenovan naslovnim biskupom cisamejskim i posvećen za biskupa sa sjedištem u Subotici (Sekulić 1991).

Problemi s kojima se suočio kalačko-bački nadbiskup u pogledu uprave onim dijelom nadbiskupije koji se našao unutar granica Kraljevine SHS, a rezultirali su uspostavom nove crkvene pokrajine, Bačke apostolske administrature, ubrzo su pogodili i vrhovnu poglavaricu Družbe sestara Naše Gospe sa sjedištem u Kalači. I njoj je bilo poprilično teško upravljati zajednicama izvan mađarskih granica, pa čak i dobiti stvarnu sliku stanja u tim samostanima, što se neminovno odrazilo na život sestarskih zajednica u Bačkoj. Mađarske sestre bile su nezadovoljne jer su se našle izvan granica svoje domovine, pa su često legalno ili ilegalno bježale u Mađarsku, zbog čega je došlo do pomanjkanja sestara u Bačkoj. Bunt mađarskih sestara i nutarnja neslaganja u zajednicama prešli su samostanske zidine i počeli se odražavati na apostolat sestara, što je zabrinjavalo odgovorne crkvene vlasti, posebno msgr. Budanovića i vrhovnu poglavaricu Družbe u Kalači (Kujundžić 1980a).

Analizirajući stanje u kojem su se našle sestre u Bačkoj, biskup Budanović piše da je 1919. u 23 samostana bilo raspoređeno 230 zavjetovanih sestara, 34 kandidatice i 70 aspirantica. Poteškoće u kojima su se nakon Prvog svjetskog rata našle, bile su višestruke. Prvi problem predstavljao je tzv. srpsko-hrvatski jezik, koji je postao obvezatnim jezikom u izvođenju nastave. Naime, dobar dio sestara bile su Mađarice, koje nisu znale hrvatski jezik, a čak i hrvatske sestre, budući da su

Slika 3. S. Roza (stoji treća s desne strane) s drugim sestrama

izobrazbu primile na mađarskom, često su se bolje izražavale na tom jeziku nego na materinjem. To je rezultiralo negativnim stavom školskih nadzornika i prosvjetnih tijela prema sestrama, koje su u njihovim očima bile predstavnice mrske strane države. Teške udarce Družbi usmjerenoj na prosvjetni rad zadavalo je postepeno preuzimanje njihovih škola u državne ruke. Sestre su nakratko bile zadržane u školama, kojima je sada upravljala država, ali su ubrzo gubile namještenja, trpeći pritom grubo šikaniranje od svojih pretpostavljenih u školama. Jedino je subotički samostan uspio zadržati upravu nad svojom školom, koja je nastavila rad kao privatna vjerska škola s pravom javnosti (Budanović 1931).

Naglašavajući da su neizvjesnost, koju su donijeli spomenuti problemi, i uznemiravanje sestara od strane državnih vlasti loše utjecali na unutarjni život sestarskih zajednica, biskup Budanović također napominje da sestre, predvođene Mađaricama, ni nakon dvanaest godina života u novoj državi nisu bile spremne ni na kakav kompromis, pa čak ni na prihvaćanje službenoga državnoga jezika u svojim zajednicama. Prozivajući sestre da takav stav šteti državi, protukatolički raspoložene srpske vlasti to su iskoristile kao dodatni razlog ne samo za ukidanje sestarskih škola, nego i za oduzimanje njihovih samostana. Kroz prve dvije poratne godine, koliko je u potpunosti bila onemogućena komunikacija s vrhovnom poglavaricom Družbe u Kalači, sestre su izgubile sve škole osim subotičke, namještenja u državnim školama, neke samostanske zgrade, ali i jedan broj sestara, koji je napustio Družbu. S druge pak strane, te sestre nije se moglo nadomjestiti novima, jer one nisu mogle doći iz Mađarske, a u samoj Bačkoj nije postojao novicijat. Zbog tih i drugih problema jedan dio sestara shvatio je da postoji opasnost od izumiranja bačkoga dijela Družbe, ali su bile nemoćne išta učiniti, budući da su upravu samostana uglavnom držale Mađarice, koje su isticale svoj nacionalni identitet, nepomirljivo se držeći prema novim vlastima (Budanović 1931).

Uspostavom Bačke apostolske administrature, njezin prvi upravitelj Ljudevit Budanović odlučio je nešto poduzeti pa je već 1923. u predstavci tražio da se Družbi vrate na raspolaganje svi oduzeti samostani te da se sestrama dopusti voditi u njima škole koje bi imale status privatnih vjerskih škola s pravom javnosti. Ministar prosvjete ponudio mu je 1924. da će vratiti sestrama njihove škole, priznati im pravo javnosti i odrediti godišnji doplatak, ali je zauzvrat tražio da se od samostana u Bačkoj formira samostalna provincija. U sporazumu s apostolskim nuncijem u Beogradu, Budanović je 12. kolovoza 1924. podnio molbu Kongregaciji za redovnike u Rimu da se od preostalih dvadeset Družbinih samostana u Bačkoj formira provincija, što je Kongregacija svojim dopisom od 6. lipnja 1925. i odobrila. Provedba te odluke bila je povjerena apostolskom nunciju, ali je zabunom odluka prvo bila dostavljena Vrhovnoj upravi Družbe u Kalači. Primivši odluku, časna majka je, premda nije imala pravo na to, u odsutnosti apostolskoga nuncija, imenovala provincijalku po svojoj volji, obavijestivši o tome Bačku apostolsku administraturu i Apostolsku nuncijaturu u Beogradu. Također je, suprotno odluci Kongregacije za redovnike, odlučila da će i bačkim i mađarskim dijelom provincije upravljati ista provincijalka, koja će u Bačkoj imati samo svoju zamjenicu. Tako zapravo nije bila uspostavljena provincija, nego viceprovincija, koja je u potpunosti i dalje ovisila o Vrhovnoj upravi Družbe u Kalači, koja je zadržala svu vlast i prihode. Kada je to saznao, Budanović se požalio apostolskom nunciju u Beogradu, koji je sve javio Kongregaciji za redovnike u Rimu, odakle je ubrzo stiglo poništenje odluke vrhovne poglavarice. Unatoč tome, sestra kojoj je ona kao zamjenici provincijalke povjerila upravljanje bačkim dijelom Družbe, i dalje je nastavila obnašati svoju službu (Budanović 1931).

Nakon što je Budanović 17. ožujka 1926. ponovno pisao u Rim tražeći uspostavu provincije u bačkom dijelu Družbe, u travnju te godine u Suboticu je konačno stigla vrhovna poglavarica Družbe iz Kalače. Budanović je izašao pred nju s kompromisnim rješenjem, ponudivši joj da imenuje dvije provincijalke, jednu za kalačku, a drugu za bačku provinciju, s time da bi obje provincijalke bile njoj podređene. Budući da do toga nije došlo, Budanović se 12. srpnja 1926. ponovno obratio apostolskom nunciju u Beogradu s molbom da od Kongregacije za redovnike u Rimu zatraži imenovanje provincijalke s nalogom da ona osnuje jugoslavensku provinciju Družbe, koja će biti neovisna o kalačkoj provincijalki. Postavljena bačka provincijalka neka, nakon toga, imenuje sebi četiri savjetnice, ekonomu i tajnicu, te neka pripremi sve za prvi generalni Kapitul, koji se ima održati tri mjeseca nakon imenovanja prve provincijalke (Budanović 1931).

Kako je vrijeme prolazilo, a stvari se nisu micale s mrtve točke, Budanović je odlučio učiniti oštri rez: odbio je bilo kakve daljnje pregovore s Vrhovnom upravom Družbe u Kalači, odbacio mogućnost formiranja provincije u Bačkoj i umjesto toga odlučio da se od samostana u Bačkoj osnuje nova, samostalna Družba sestara Naše Gospe (Budanović 1931). Premda se kalačka časna majka žalila na njegovu odluku i postupke, Budanović je bio odlučan, a svoj stav ovako je obrazložio: „Raspoređenje na provincije daje pravo generalnoj majki na to da ona postavlja provincijalku i nadstojnice; a ovako postupanje i na dalje bi grozilo razvoju Družbe, te Družba ne bi

mogla svoj rad i život prilagoditi stvarnim potrebama Družbe. Dosadašnje trzavice bi i nadalje opstojale“ (Budanović 1931, 6).

Premda mu je apostolski nuncij u Beogradu ponudio da će, po dobivenom ovlaštenju, sam uspostaviti provinciju u bačkom dijelu Družbe, Budanović je odbacio tu mogućnost i insistirao na utemeljenju samostalne Družbe u Bačkoj. O tome je 1928. u Rimu razgovarao i s kardinalom Laurentijem, prigodom pohoda *ad limina*, a nakon toga je istom kardinalu 7. srpnja 1928. podnio i pismeno izvješće o stanju Družbe u Bačkoj i svoje viđenje rješenja. Na temelju tog njegovog pismenog izvještaja u Rimu se raspravljalo o utemeljenju nove Družbe, ali je kašnjenje konačne odluke stajalo sestre mnogo brige, neizvjesnosti i dodatnih problema. Između ostaloga, vlasti su tražile da sve sestre Mađarice napuste državu, čemu se usprotivio biskup Budanović, baš kao i masovnom otpuštanju sestara iz škola, koje je uslijedilo 1. studenoga 1929. Koliko je otezanje s odlukom štetilo sestrama vidljivo je i iz činjenice da je od 230 sestara, koliko ih je Družba u Bačkoj brojala 1919., njihov broj do 1930. spao na 171 sestru (Budanović 1931). Rezimirajući sve to, Budanović kaže: „Kada je stigla odluka sv. Kongregacije redovnika, opće je mišljenje bilo kod časnih sestara, da je trebalo separaciju sprovesti još prije pet godina, kad su ovdašnje kuće bile u boljem stanju, a da razgraničenje nije došlo još pet godina, jedva bi se koja kuća mogla spasiti za Družbu“ (Budanović 1931, 8).

Utemeljenje Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe

Sv. Kongregacija za redovnike konačno je 23. listopada 1930., uzimajući u obzir posebne okolnosti u kojima se nalaze sestre u Bačkoj, izdala dekret kojim je od sestarskih zajednica u Bačkoj osnovala novu samostalnu redovničku ustanovu pod nazivom *Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe*. Novoj Družbi dekretom se dodjeljuju sva pokretna i nepokretna dobra koja posjeduju njihove zajednice, priznaju im se prava stečena polaganjem redovničkih zavjeta u prijašnjoj Družbi i izjavljuje se da je nova ustanova Družba papinskoga prava.³ Biskup Budanović taj je dekret primio 18. studenoga 1930., a njegovo je provođenje povjerio svom delegatu vlč. Antunu Vojniću Tuniću. Istodobno je o sadržaju dekreta obavijestio apostolsku nuncijaturu u Beogradu i vrhovnu poglavaricu Družbe u Kalači, koja je izrazila Budanoviću žaljenje što je Kongregaciji tako prikazao stvari, da nije došlo do utemeljenja provincije, nego do potpunoga odvajanja bačkoga dijela Družbe. Biskup joj je odgovorio iznošenjem nekih podataka iz kojih se vidjelo da nije on kriv za odvajanje Družbe, nego Vrhovna uprava, koja je bila kruta u svojim stavovima i stoga je Družbu vodila u pogrešnom pravcu (Budanović 1931).

Nedugo nakon primitka dekreta o utemeljenju Družbe, Budanović je formirao pripremini odbor u koji je ušla i s. Roza Kopunović.⁴ Prva sjednica toga odbora odr-

³ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Kardinal Aleksije Henrik Lepisier biskupu Ljudevitu Budanoviću, Rim, 23. X. 1930.

⁴ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Ljudevit Budanović vlč. Antunu Vojnić Tuniću, Subotica, 29. XII. 1930.

žana je 31. prosinca 1930. u Subotici, pod predsjedanjem biskupskoga delegata vlč. Antuna Vojnića Tunića. Na sjednici je pročitana dekret Kongregacije o utemeljenju Družbe, pismo kojim Budanović dostavlja dekret o osnivanju apostolskom nunciju u Beogradu te nuncijev odgovor, dekret o imenovanju vlč. Vojnića Tunića biskupskim delegatom za provođenje dekreta, pismo kojim biskupski delegat dostavlja dekret vrhovnoj poglavarici Družbe u Kalači i traži od nje da pošalje pravila Družbe, pismo kojim se 25. studenoga 1930. vrhovna poglavarica Družbe u Kalači pokorava dekretu i šalje novoj Družbi Pravila, te još neki dokumenti.⁵ Sutradan, 1. siječnja 1931. u Baču je održana plenarna sjednica Družbe, nakon koje su sestre u povorci prešle u župnu crkvu, gdje je svečano i javno obznanjeno utemeljenje *Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe* s kućom maticom u Subotici.⁶ Taj dan stoga se smatra danom službenoga utemeljenja nove Družbe. O svemu tome biskup Budanović obavijestio je 13. siječnja 1931. Kongregaciju za redovnike u Rimu.⁷

Na petoj sjednici odbora, koji je sada postao izvršni, u Družbu je primljeno četrnaest novih kandidatica, a s. Rozi Kopunović povjereno je da, zajedno sa s. M. Richardis Srenko, pođe u Kalaču radi likvidacije arhivskih spisa, koji pripadaju novoj Družbi.⁸ Na sjednici izvršnoga odbora, koja se 8. ožujka 1931. održala u Novom Sadu, s. Roza do daljnjega je imenovana poglavaricom subotičkoga samostana.⁹

Na Duhove 1931. održan je izvanredni Kapitul nove Družbe, ujedno prvi od njezina utemeljenja. Na Kapitolu je formiran Upravni odbor od šest članica, koji je, na čelu s predsjednicom s. Rozom Kopunović, kroz naredne tri godine imao voditi Družbu. Nekoliko mjeseci kasnije, na Veliku Gospu 1931. prvih dvanaest postulantica obukle su redovničko odijelo i stupile u novicijat. Godinu dana kasnije, sve su položile prve redovničke zavjete (Sztrilich 2006).

No, nisu sve sestre bile zadovoljne stanjem u novoj Družbi. Očito je to iz okružnice što ju je Upravni odbor na čelu sa s. Rozom uputio 14. veljače 1932. svim sestrama. U okružnici se obavještava sestre da je Upravni odbor toga dana na svojoj sjednici u Novom Sadu donio odluku kojom se svim sestrama Bačke družbe zabranjuje slati pisma u Kalačku družbu. Ukoliko takva potreba kod pojedinih sestara ipak postoji, onda pisma mogu slati i primati isključivo preko Upravnoga odbora. Svoju odluku Upravni odbor objasnio je ovim riječima: „Apostolska administratura svojim dopisom broj 654/1932 svraća našu pozornost na to da je općenje sestara s kalačkom Maticom izazvalo mnoge zloporabe. Među inim dokazuju to nepravdne optužbe kalačkog nadbiskupa protiv naše Družbe koje iznosi kod svetog Oca zave-

⁵ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, *I. Zapisnik*. Subotica, 31. XII. 1930.

⁶ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, *II. Zapisnik*. Bač, 1. I. 1931.; Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, *III. Zapisnik*. Bač, 1. I. 1931.

⁷ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Ljudevit Budanović Kongregaciji za redovnike, Subotica, 13. I. 1931.

⁸ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, *V. Zapisnik*. Subotica, 8. II. 1931.

⁹ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, *VI. Zapisnik*. Subotica, 8. III. 1931.

den krivim informacijama. Njegova preuzvišenost to ne bi činio da ga nije dovelo u zabunu kalačko generalno poglavarstvo neistinitim vijestima dobivenim od bačkih sestara“ (Sztrilich 2006, 237).

Prva vrhovna poglavarica Družbe

Upravni odbor vršio je svoju službu sve do imenovanja prve Vrhovne uprave Družbom, što se dogodilo 21. svibnja 1934. Toga dana Kongregacija za redovnike u Rimu imenovala je s. Rozu Kopunović prvom vrhovnom poglavaricom Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe s mandatom na tri godine. Njezinim savjetnicama imenovane su sestre: M. Agnez Prčić, M. Aurelia Fabian, M. Kassilda Oslar i M. Vestina Wachshoffer.¹⁰ Javljujući 10. kolovoza 1934. tu vijest sestrama, biskup Budanović ujedno ih obavještava da će se sestra Marija Roza Kopunović od sada nazivati časnom majkom Marijom Anuncijatom Kopunović „sve dotle, dok ona vrši dužnost generalne pretstojnice, a kada joj ova povjerena čast prestane, ima joj se povratiti staro redovničko ime“.¹¹

Prva sjednica nove Vrhovne uprave Družbe održana je 14. kolovoza 1934. Odmah nakon sjednice časna majka Anuncijata poslala je sestrama svoju prvu okružnicu, kojom ih obavještava o imenovanju Vrhovne uprave Družbe i o prvoj sjednici Vrhovne uprave, te im, između ostalog, poručuje: „Smatramo za dužnost da se odluci Svetog Oca pokoravamo, te se imenovanja primimo. Kada se po Božjoj milosti i volji prihvaćamo dužnosti, molimo i sve naše drage Sestre u Kristu: velike i male, mlade i stare, da se isto pokoravaju najvišoj vlasti, preko koje nam dragi Bog izjavljuje svoju volju, te ovaj dekret mirno prime. Naše je poslanstvo da postavimo mir i ljubav, da Družbu podignemo i redovnički duh sačuvamo, koji se ne sastoji u farizejskim spoljašnostima nego u odanosti dragom Bogu. Drage Sestre u Kristu, primiti dekret u onom duhu, kako smo ga mi primile da budemo jedne u ljubavi te uzmognemo jednom reći: ‘Sačuvah one koje si mi dao’ (Iv 17,12). Podupirite nas u našim nastojanjima, djelima i molitvama da bi što prije zavladao mir i ljubav, poniznost, poslušnost i ostale redovničke kreposti

Slika 4. Časna majka Anuncijata Kopunović kao vrhovna poglavarica Družbe

¹⁰ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Ljudevit Budanović Upravnom odboru Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe, Subotica, 10. VIII. 1934.

¹¹ *Isto.*

u našoj Družbi, po kojima ćemo se lako orijentirati u svetom Evanđelju“ (Kopunović 2007, 10).

Iz navedenih riječi dade se iščitati svojevrsni cilj majke Anuncijate: uspostaviti mir i ljubav među sestrama, kako bi u Družbi zavladao harmonični i uzorni redovnički život, koji je preduvjet kvalitetnom i plodonosnom apostolatu. U tom duhu 17. prosinca 1934. piše i svoju drugu okružnicu. Nadahnuta skorim blagdanom Božića, te porukom mira i ljubavi koju on sa sobom nosi, majka Anuncijata svojim sestrama poručuje: „Približava se veliki blagdan ljubavi, dan svetog nam Božića. Ovaj mi dan pruža priliku, da iz dubine duše zamolim malenog Isusa, koji se u jasicama smrzava radi nas, da mojim dobrim Kćerima udijeli radosti, koje jedine mogu zanijeti duše i uzdići ih do izvora prave radosti. Ovaj maleni dragi Bog neka ispuni Vaše duše mirom i svojom iskrenom radošću. Neka malene ručice njegove privinu svaku od Vas na njegovo sveto Srce da iz tog svetog Srca crpите smionu i požrtvovnu ljubav, potrebnu za ostvarivanje Vašeg poziva i vjernog ispunjavanja pravila, osim toga snagu za uspješno savlađivanje poteškoća i napasti. Ujedno Ga svi molimo za milost da cijenimo naše tri svete dragocjenosti: zavjete siromaštva, čistoće i poslušnosti, da ih što vjernije ostvarujemo i tako pomoću njih što bolje se približimo našem Idealu, vječnom Bogu“ (Kopunović 2007, 11).

U istoj okružnici majka Anuncijata kritički se osvrnula na obdržavanje zavjeta siromaštva i poslušnosti u Družbi. Što se tiče siromaštva, ustvrdila je da „tu ima mnogo propusta“ te dodala: „Po ovom pitanju smo prilično razmažene. Oskudicu jedva da i poznajemo, tako reći, svega imamo. Nažalost, posjedujemo i nepotrebne stvari, čak ih i priželjkujemo, čak smo i nezadovoljne ako stvari nama darovane nisu dovoljno dobre, i nisu po našem ukusu. Ljubav prema jednostavnim stvarima u našoj zajednici je sve slabija. Može li se na ovaj način vježbati u duhu siromaštva? Može li se ovako održavati zavjet siromaštva?“ (Kopunović 2007, 11).

Što se tiče zavjeta poslušnosti, majka Anuncijata piše: „O koliko je tek poželjnih zadaća u obdržavanju zavjeta poslušnosti! Samo ono želimo što odgovara željama naših sklonosti. Želimo društvo samo onih sestara čije nam ponašanje odgovara i tako nam ne pruža mnogo prilika za samozataju i strpljivost. Dužnu poslušnost prema pretpostavljenima jednostavno ne obdržavamo i odupiremo se izvršenju njihovih izričitih naredbi“ (Kopunović 2007, 11).

Godinu dana kasnije, 8. prosinca 1935., majka Anuncijata uputila je novu okružnicu sestrama. Želja joj je, kako sama kaže, da „sa nekoliko slabih, no iskrenih i ljubeznih riječi“ svim svojim duhovnim kćerima skrene pažnju „na izvor i uzrok svih njihovih tužba, boli i rana“ (Kopunović 2007, 12). Odmah potom, dodaje: „Htjela bih da ih uvjerim o tom da me veoma zanima, da mi na srcu leži njihov napredak, njihovo nastojanje, njihove borbe i njihovi neuspjesi, mnoge nezgode, križevi, bolesti, rane i boli. Pokušat ću to učiniti baš sada kada se svako srce omekšava, širi i otvara da upije u se onu poplavu ljubavi, koja se izljuje baš u Tajni Utjelovljenja. Onda kada nebeski Otac, ne stavljajući granice Svojoj ljubavi, šalje nama najplemenitije, najuzvišenije, najveličanstvenije blago Svoga očinskog Srca; šalje nam Svoga jedino-rođenoga Sina. Šalje Ga nama, slabim, siromašnim, pokolebljivim, promjenjivim

ljudima. Šalje svojega Sina napose nama redovnicama, da proučavamo i zavolimo, te da se i oduševimo za nebo i nasljedovanje Njegova života. Mi moramo shvatiti već jednom da je nemoguće urediti svoj život tako, da ne moramo tu i tamo štošta neugodnoga, neprijatnoga preživjeti, pa živili mi gdje mu drago na ovoj kugli zemaljskoj“ (Kopunović 2007, 12).

U nastavku okružnice majka Anuncijata postavlja sebi i sestrama pitanje kako one primaju i susreću božansko Djetešće, te dodaje da u njihovoj Družbi još uvijek ima mnogo nerazumijevanja, neshvaćanja, jadikovanja i pritužbi, što stvara čitavoj Družbi i pojedinim sestrama mnogo boli i rana. Pitajući se zašto je stanje u Družbi takvo, majka Anuncijata odgovara: „Zato, jer se tako teško odazivamo kucajima svetih nadahnuća. Zato, jer tako slabo shvaćamo i prenosimo u svoj svagdanji život program Svog Spasitelja koji glasi: ‘Želiš li biti savršena?’ koji je on tako odlično ocrtao sa Svojim vlastitim primjerom i življenjem među nama. Mi još nešto drugo čekamo, sanjamo o udobnostima, komoditetu, mi koje smo nekada na početku svoga redovničkoga života sa toliko oduševljenja, zanosa, nepokolebljivosti uzdignule se nad sve zapreke, hrlile za Njim, nastojale doći u Njegovu blizinu, da sa Njim pod jednim krovom provedemo najintimniji život. Premile moje duhovne Kćeri, moje je mišljenje to, da zato imamo toliko nezgoda, poteškoća, rana, boli, pošto nismo još prožete duhom sv. vjere, ne gledamo u duhu sv. vjere događaje, koji se odnose na zajednicu ili na našu vlastitu osobu. Ne gledamo u duhu sv. vjere sestre, sa kojima zajedno radimo, živimo, općimo, kojima nas je dragi Bog svezao, doveo u odnose, premda je mogao drukčije urediti naše okolnosti, ali kad to nije učinio, On znade zašto nije. Ne gledamo u duhu sv. vjere svoje poglavare, ne primamo u duhu sv. vjere zapovijedi njihove, naređenja, naloge njihove, odredbe. U slučaju da se oni i zabune ili što krivo odrede, mi vazda možemo biti mirne, dok smo poslušne, dok iz posluha vršimo njihova naređenja. Što bi bilo od našega spasenja kad bi naš mili Spasitelj bio tako mnogo razmišljao, mudrovao, kakvi i koji su to ljudi, koji mu stavljaju trnovu krunu na sv. glavu, a teški križ na sveta mu ramena“ (Kopunović 2007, 12).

Drugi problem, smatra majka Anuncijata, jest u manjku „velike, požrtvovne, aktivne, djelotvorne ljubavi“ (Kopunović 2007, 13). U tom smislu, kaže: „Mile moje duhovne Kćeri, jako smo još privezane uz prolazne materijalne stvari. Naša dnevna razmatranja nas ostavljaju površnim, hladnim, beščutnim. Zar toplina ljubavi ne izazivlje iz naše duše one male, ali praktične odluke, koje bi nas tijekom dana uzdigle nad manje i veće kućne poteškoće, nezgode ili bi nam pomogle u našim posebnim duševnim borbama. Naravno da sve to skupa nije lako, no ako bismo si bile svjesne, da će nam samo tako uspjeti uzdići se nad svoju ljudsku slabost, nad na zlo naginjuću narav, onda bi s vremenom skoro neopazice došle do toga, da uslijed mnogih i velikih žrtava odricanja gori u nama ljubav prema našem Spasitelju, da Ga ne slijedimo samo onda kada nas obasiplje sa svojom osjetnom prisutnošću i ljupkoćom, nego i u protivnim slučajevima. Baš to je ono, što evo sada predočuje naš Uzor, Ideal svih Ideala u svetoj Tajni Utjelovljenja“ (Kopunović 2007, 13).

U okružnici od 2. prosinca 1936. majka Anuncijata na slikovit način ponovno upozorava sestre da bi sva nezadovoljstva, nesporazumi i gorčine iščezli iz njihovih

zajednica kada bi sve skupa, s njom na čelu, svoju vjeru više pokazivale djelima. Kako bi ih na to potaknula, poručuje im: „Drage duhovne Kćeri, ne zapovijedam ništa novo, ne zahtijevam ništa drugo danas, samo molim, ne puno i ne što je promjenjivo, samo ovo jedno: Ljubimo našeg malog Isusa. Ljubimo Ga, jer ako Ga ljubimo iskreno, naše srce će biti Njegovo. Ako Ga ljubimo i duša naša će biti Njegova i nećemo imati drugih želja nego da Njemu služimo. Ako Ga ljubimo bit ćemo sretne, jer je cijeli naš život Njegov“ (Kopunović 2007, 15).

U plodnim nastojanjima oko obnove redovničkoga života svoje Družbe i oko postizanja duhovnoga jedinstva svih sestara prošle su prve tri godine Anuncijatina upravljanja Družbom. Biskup Budanović obavijestio je 19. travnja 1937. o tome Kongregaciju za redovnike u Rimu i zatražio da se Vrhovnoj upravi produži mandat na još tri godine.¹² Njegovoj je molbi udovoljeno 29. travnja 1937. Toga dana Kongregacija mu je dopustila da povjeri upravu Družbom vrhovnoj poglavarici majci Anuncijati Kopunović na druge tri godine, što je Budanović i učinio.¹³

Novo trogodište Anuncijatine uprave ponovno je obilježio trud oko duhovnoga dobra sestara, što je vidljivo iz njezinih okružnica, o kojima će još biti riječi. No, časna majka bila je svjesna da je sestrama, osim duhovnoga osvježavanja, potrebno i tjelesno. Stoga se pobrinula da Družba osigura sestrama prostor za godišnji odmor. U tu svrhu kupljena je 1936. kuća u Dobrni kraj Celja u Sloveniji. Nekoliko sestara stalno je boravilo u njoj, a ostale su naizmjenice tamo odlazile na odmor za vrijeme školskih praznika. Tu kuću sestrama su 1941. oduzele njemačke okupacijske vlasti, ali im je 1945. nakon rata vraćena. Nažalost, komunističke su vlasti 1948. protjerale sestre od tamo i oduzele im njihovu kuću. Odmorište za svoje sestre majka Anuncijata potražila je i na moru. Prvo je bilo kupljeno zemljište u Omišlju na Krku s namjerom da se tamo podigne ljetnikovac, no kako do toga nije došlo, 21. lipnja 1938. kupljeno je novo zemljište u Segetu kraj Trogira. Tu je 1939. podignut ljetnikovac pa su se sestre još iste godine mogle odmarati na moru (Kujundžić 1980). O tome ih je obavijestila sama časna majka Kopunović svojom okružnicom od 16. svibnja 1939. u kojoj, između ostaloga, kaže: „S radošću obavještavam u Kristu moje mile duhovne Kćeri, da će od 1. jula biti sasna dovršena kuća u Primorju, koja s ljubavlju prima sve one sestre koje će potražiti u njoj ugodnog odmora. Novopodignuta kuća je jednokatna. Na katu ima 10 soba po dva kreveta i oveća terasa. U prizemlju je kapela, 2 sobe za 12-14 djece, blagovaona, kuhinja, smočnica, kupaona, soba s posebnim ulazom za svećenika, koji će vršiti službu Božju. U suterenu 4 lijepe prostorije i cisterna. Oko kuće je drveće koje daje ugodnu sjenu. Od ulice do zgrade vode lijepo izgrađene stepenice. Iz kuće koja je okrenuta prema moru, a od mora udaljena 10-15 m. isto tako lijepe stepenice vode do mora. More je uz obalu plitko, a dubina mora postepeno raste. Tako će oni koji znaju plivati, kao i oni koji imaju namjeru naučiti, naći sebi odgovarajuće mjesto“ (Kopunović 2007, 20-21).

¹² Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Ljudevit Budanović Kongregaciji za redovnike, Subotica, 19. IV. 1937.

¹³ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Kongregacija za redovnike msgr. Ljudevitu Budanoviću, Rim, 29. IV. 1937.

Godine 1940. časna majka imenovala je prvu poglavaricu kuće u Segetu i odlučila da će i tamo sestre boraviti preko cijele godine. Nakon toga, sestre su u svojoj kući preuzele i vođenje osnovnoškolske nastave za jedan razred. Nažalost, ratne prilike prisilile su ih da 1942. napuste tu kuću (Kujundžić 1980).

Majka Anuncijata bila je svjesna opasnosti koje sa sobom nosi započeti svjetski sukob. Stoga sa strahom pred neizvjesnom budućnošću, ali uz posvemašnje predanje u volju Božju i s pouzdanjem u Krista, svojim duhovnim kćerima u okružnici od 12. prosinca 1939. piše: „U strahu i bojazni svetkujemo sada Božić, cio svijet je u neizvjesnosti, ne znamo što će nam donijeti sutrašnjica. Anđeli navješćuju slavu Bogu i mir ljudima. Pošto ljudi ne daju Bogu slavu, nema mira na zemlji. Drage, duhovne Kćeri, podvostručimo svoju ljubav prema Bogu, slavimo Ga pobožnim molitvama, slavimo Ga svetim, savršenim redovničkim životom, da isprosimo mir za nas i za cijeli svijet koji srlja u propast“ (Kopunović 2007, 22).

Nekoliko mjeseci kasnije, 4. veljače 1940. majka Anuncijata sazvala je svojom okružnicom prvi izborni Kapitul Družbe, koji će se održati u kući matici u Subotici 12. i 13. svibnja te godine. Određujući i razjašnjavajući u okružnici neke formalnosti, časna majka poziva sestre da redovito obavljaju propisane molitve za dobar uspjeh Kapitula u kojemu će se, između ostaloga, raspravljati o izmjenama pojedinih točaka u običajima Družbe prema novim Pravilima i prema Zakoniku kanonskoga prava (Kopunović 2007). Časna majka također kaže: „Osim toga ispitat će se: vlada li u Družbi pravi redovnički duh, obdržavaju li se pravila i običaji u svakoj kući, vježbaju li se sestre u siromaštvu, poslušnosti i sestrinskoj ljubavi. Jednom riječju, napreduje li Družba u redovničkoj savršenosti, nije li se prikrala kakva zloupotreba, nema li takovo što važno što bi valjalo popraviti, itd. Kako cvatu naše škole, internati i kakav duh u njima vlada? Da li su revne sestre u poučavanju i uzgajanju povjerene im mladeži“ (Kopunović 2007, 24).

Pojašnjavajući proceduru oko izbora izaslanica za Kapitul, majka Anuncijata daje svojim duhovnim kćerima praktični savjet, koji se definitivno može primijeniti i na sam izbor Vrhovne uprave Družbe na Kapitul: „Konačno upozoravam u Ime Isusovo svoje mile duhovne Kćeri da o ovoj izbornoj stvari mnogo govore u molitvi s Gospodinom, ali malo jedna s drugom. Nikoga nije slobodno nagovarati, strančariti ili bilo na koji način njegovu slobodu sprečavati. Svaki neka se čuva toga da bilo posredno ili neposredno sebi ili drugom pribavlja glasove. Neka svaka bira slobodno, potpuno isključivši osobne nazore, prema svojem uvjerenju i savjesti. Jedino neka joj je pred očima slava Božja i dobrobit Družbe. Neka ne govori kome će dati glas, odnosno kome je dala“ (Kopunović 2007, 25).

Kako je bilo i planirano, Kapitul se sastao 12. svibnja 1940. u matičnoj kući Družbe u Subotici. U njegovom radu sudjelovalo je dvadeset sestara na čelu s časnom majkom Anuncijatom Kopunović¹⁴, koja je na početku rada podnijela statistički izvještaj iz kojega se vidi da je Družba u tom trenutku brojala 188 sestara, od čega 140 s doživotnim i 40 s privremenim zavjetima. K tome treba dodati šest novakinja,

¹⁴ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, Spisi Kapitula iz 1940., *Članovi Generalnog Kapitula god. 1940.*

deset postulantica i 54 kandidatice i aspirantice, što daje konačnu brojku od 258 članica Družbe. Od 1931. u Družbu je primljeno 58 novakinja, devet sestara je preminulo, a ni jedna nije napustila Družbu.¹⁵ Istoga dana, 12. svibnja 1940., sestre kapitulacije su većinom glasova za vrhovnu poglavaricu Družbe izabrale s. Anuncijatu Kopunović.¹⁶ Izbor je svojim dopisom od 28. lipnja 1940. potvrdila i Kongregacija za redovnike u Rimu.¹⁷

Koncem listopada te godine majka Anuncijata je obavijestila sestre da se 9. prosinca obilježava 300. obljetnica smrti njihova duhovnog oca, utemeljitelja Družbe sestara Naše Gospe sv. Petra Fouriera. Samo dan prije te obljetnice, 8. prosinca 1940. posljednji put je iz Subotice kao vrhovna poglavarica Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe uputila svojim duhovnim kćerima okružnu čestitku za Božić. Sljedeći Božić čestitati će im iz nove kuće matice u Zagrebu (Kopunović 2007).

Prijenos kuće matice u Zagreb

Tijek Drugoga svjetskog rata promijenio je granice brojnih država, uključujući i Jugoslaviju. Mađari su odlučili iskoristiti rat kako bi ostvarili davnu težnju širenja vlastitoga državnoga teritorija na štetu svojih susjeda. Stoga su 1941. uspostavili vlast u Bačkoj, koja je tako ušla u sastav Mađarske. Promjena državnih granica ponovno je utjecala i na crkvena zbivanja, čemu nije mogla izmaknuti ni Družba bačkih siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe. Naime, kalački je nadbiskup Gyula Zichy preko Kongregacije za redovnike pokrenuo postupak za ujedinjenje Kalačke i Bačke družbe, što je Kongregacija 13. svibnja 1941. i odobrila. Odluka je prispjela na adresu kalačkoga nadbiskupa, koji je, zbog internacije biskupa Budanovića,¹⁸ upravljao i Bačkom apostolskom administraturom. On je odluku svojim dopisom od 9. lipnja priopćio kalačkoj časnoj majci uz napomenu da odluka vrijedi do daljnje odredbe Svete Stolice. To je značilo da se Bačka družba ukida, a njezine kuće, škole i sestre stavljaju se pod upravu Kalačke družbe.¹⁹ Sutradan je nadbiskup poslao dopis i časnoj

¹⁵ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, Spisi Kapitula iz 1940., KOPUNOVIĆ, Marija Roza Anuncijata. *Imenik svih članova Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od „Naše Gospe“ 1940. god.*

¹⁶ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, Spisi Kapitula iz 1940., *Zapisnik.*

¹⁷ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Fr. L. H. Pasetto msgr. Ljudevitu Budanoviću, Rim, 28. VI. 1940. U dopisu, glede izbora s. Anuncijate Kopunović za časnu majku, između ostaloga, stoji: „Preugodnoj vijesti raduje se ova Sv. Kongregacija, ne dvoumeći da je sve proteklo prema sv. kanonima i konstitucijama. Kad od srca čestitam, ujedno se opravdano nadam da će ovo sve što obilnijim i trajnijim uspjehom uroditi za spomenutu Ustanovu.“ (Ondje).

¹⁸ Budanovića su mađarske vlasti odvele iz Subotice i internirale ga prvo u Budimpešti, a potom na Karpatima. Prema sjećanju s. Aneline Kujundžić, prije odvođenja iz Subotice, Budanović je uspio majci Anuncijati uputiti sljedeće riječi: „Idite u Zagreb i spasite Družbu!“ (Kujundžić 1980b, str. 27.).

¹⁹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Gyula Zichy vrhovnoj poglavarici kalačke Družbe, Kalača, 9. VI. 1941.

Slika 5. Časna majka Anuncijata sa članicama Katoličke akcije

majci Anuncijati, obavijestivši ju o ukidanju njezine Družbe. Zanimljivo je da ju je u tom dopisu pozvao neka mu hitno dostavi „molbu za ujedinjenje ili barem mišljenje o tome“.²⁰ Taj je poziv bio bespredmetan jer je nadbiskup časnu majku za mišljenje trebao tražiti prije nego li je samoinicijativno pokrenuo postupak za ujedinjenje, a njezina molba za ujedinjenje suvišna je nakon što je odluka o tome već bila donesena. Nadbiskup je, dakle, tražio od majke Anuncijate da podnese molbu u predmetu koji je već bio riješen, a mišljenje o čitavoj stvari tražio je nakon svršenoga čina!

No, u trenutku kada je odluka Kongregacije prispjela u Kalaču i potom u Suboticu, časna majka Anuncijata nalazila se u Zagrebu. Naime, nakon što su Mađari u travnju 1941. ponovno uspostavili vlast u Bačkoj, počelo se, kako svjedoči majka Anuncijata, raditi na pripojenju Bačke družbe Kalačkoj.²¹ U tu svrhu čak su se skupljali i potpisi pojedinih sestara, a časnu majku Anuncijatu nagovarali su da se odrekne prava i vlasti vrhovne poglavarice Družbe, što je ona odbijala. Uslijedilo je otpuštanje hrvatskih sestara iz škola i dovođenje mađarskih sestara preko vojnih vlasti. Uskoro je sestrama Bačke družbe stigao brzojav časne majke Akvine Vojnić iz Kalače, u kojem ih naziva svojim duhovnim kćerima. Drugim riječima, još prije nego li je iz Rima stigla bilo kakva odluka Kongregacije za redovnike, kalačka časna

²⁰ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Gyula Zichy s. Mariji Anuncijati Kopunović, Kalača, 10. VI. 1941.

²¹ Toga se prisjeća i s. M. Bogdana Vuković, koja piše: „Mađarska je okupirala Bačku i granica se spustila na Dunav. Put do Kalače bio je otvoren. Starije sestre, koje su svoju formaciju dobile u Kalači govorile su o spajanju naše Družbe s kalačkom. Duhovi su se uzburinili. Časna majka Anuncijata je otišla u Zagreb da vidi mogućnost prenosa Matice iz Subotice u Zagreb“ (Vuković 1981, 37).

majka proglasila se vrhovnom poglavaricom sestara Bačke družbe.²² Na koncu je i jedini zaštitnik Bačke družbe, biskup Ljudevit Budanović lišen upravljanja Bačkom apostolskom administraturom i odveden 1. lipnja 1941. iz Subotice u internaciju, prvo u dominikanski samostan u Budimpešti, a potom u Mátraverebély u Karpaticima. U travnju 1943. vraćen je u Suboticu, a bačkom crkvenom pokrajinom mogao je ponovno upravljati tek od jeseni 1944. i to kao generalni vikar Kalačke nadbiskupije (Sekulić 1989).

Ostavši bez snažnoga oslonca u osobi biskupa Budanovića, majka Anuncijata je samo nekoliko dana nakon njegova uhićenja, 4. lipnja 1941. stigla u Zagreb. Kronika zagrebačke zajednice njezin dolazak opisuje kao „veliko iznenađenje“, tim više što im je majka Anuncijata otkrila da je došla radi prijenosa matične kuće Družbe u Zagreb (Kronika 1). Sutradan, 5. lipnja posjetila je dr. Dragutina Kniewalda, koji joj je savjetovao „šta bi bilo dobro raditi, na koga se obratiti“ (Kronika 1). Očito prema njegovoj preporuci, majka Anuncijata posjetila je 6. lipnja pomoćnog zagrebačkog biskupa dr. Josipa Lacha, koji joj je savjetovao da Predsjedništvo Biskupske konferencije pismeno zamoli za dopuštenje prijenosa matične kuće i novicijata iz Subotice u Zagreb. Konačno je časna majka 9. lipnja sa s. Anđelinom Kujundžić²³, koja ju je pratila i prethodnih dana, posjetila zagrebačkoga nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca koji joj je rekao da ne mora pisati molbu Biskupskoj konferenciji nego samo njemu, jer svoju matičnu kuću i novicijat žele prenijeti u njegovu dijecezu (Kronika 1). Očito oduševljena susretom s nadbiskupom Stepincem, kroničarka zagrebačkoga samostana, s. Anđelina Kujundžić kaže da je nadbiskup bio „jako dobar i blag i rekao da nas vrlo rado prima u svoju nadbiskupiju, neka se samo ništa ne bojimo“ (Kronika 1). Dapače, Stepinac im je obećao da će se obratiti hrvatskim vlastima s preporukom da dodijeli sestrama nekoliko mjesta na državnim školama. Obećanje je ostvario istoga dana te navečer telefonski javio sestrama da će poglavnik primiti u audijenciju časnu majku Anuncijatu Kopunović (Kronika 1).

Što se tiče pismene molbe nadbiskupu Stepincu za odobrenje prijenosa matične kuće i novicijata u Zagreb, majka Anuncijata podnijela ju je 9. lipnja 1941., tj. već istoga dana kada je u pratnji s. Anđeline Kujundžić posjetila Stepinca. U molbi je ukratko iznijela historijat Družbe i probleme s kojima se sestre zbog mađarskih vlasti suočavaju, te zamolila nadbiskupa da preporučí Kongregaciji za redovnike sljedeće molbe: da se kuća matica i novicijat Družbe presele u Zagreb, gdje će sestre nastaviti djelovati; da se iz naziva Družbe ispusti regionalna oznaka *bačkih*; da se svim sestrama dade pravo slobodnoga izbora da prijeđu u Kalačku družbu, ili da ostanu u svojoj Družbi; i da se uredi imovina Družbe i to tako da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadrži miraz onih sestara koje ostaju u Družbi, da kuće u Segetu i Dobrni ostanu

²² Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

²³ S. Marija Anđelina Kujundžić (Subotica, 1. VIII. 1912. – Subotica, 8. VIII. 2010.) bila je prva nasljednica majke Anuncijate u upravi Družbom. Službu vrhovne poglavarice obavljala je od 1946. do 1958.

vlasništvo Družbe sa sjedištem u Zagrebu i da se gotovinski kapital razdijeli razmjerno broju sestara koje ostaju u svojoj Družbi, ili prelaze u Kalačku.²⁴

Stepinac je gornju molbu 14. lipnja prosljedio Kongregaciji za redovnike u Rimu²⁵, a u međuvremenu je majka Anuncijata 12. lipnja sudjelovala sa svim sestrama zagrebačke zajednice na tijelovskoj procesiji koju je vodio nadbiskup Stepinac. Nekoliko dana kasnije, 17. lipnja bila je u audijenciji kod najviših predstavnika hrvatskih vlasti, koji su bili izrazito blagonakloni prema sestrama i obećali im svoju pomoć (Kronika 1).

Dok je časna majka Anuncijata bila u Zagrebu, u Bačku su stigle izaslanice kalačke časne majke, sestre Ildefonsa Bali i Anuncijata Tukats, kako bi provele dekret Kongregacije za redovnike od 13. svibnja 1941. o pripojenju Bačke družbe Kalačkoj. Kako u Bačkoj nisu zatekle časnu majku Anuncijatu, s. Ildefonsa Bali, saznavši za razlog njezina puta u Zagreb, obavještava ju o dekretu te joj 11. lipnja 1941. iz Baje, između ostaloga, piše: „Ne znam, da li u Rimu ili u Kalači misle na to, da o ovoj odluci Rima i Vas obavijeste; ali ću ja to napisati da i ovaj čin imate u vidu u daljnjim Vašim planovima.“²⁶ Nakon toga poručuje majci Anuncijati da bezuvjetno čeka njezin odgovor želi li u Hrvatskoj osnovati novu družbu ili provinciju i moli da joj pošalje popis sestara za koje sigurno zna da neće prijeći u Hrvatsku.

Već 14. lipnja s. Ildefonsa Bali ponovno je pisala majci Anuncijati, ovoga puta iz Subotice, te joj, između ostaloga, poručila: „Priklučen službeni list vjerojatno obavještava dragu mi sestru o činjenici ujedinjenja dviju Družba, odnosno o predaji vlasti č. Majci Akvini (Vojnić, o. p.). Kad sam govorila sa sestrom, pače kad sam pisala u Zagreb, mislila sam, da rimski dekret samo bačke kuće stavlja pod upravu naše č. Majke, i stoga sam mislila, da one sestre, koje s nama ne znaju ili neće raditi, mogu dalje raditi u kući odnosno kasnijim kućama u Hrvatskoj. Zato sam molila, da mi pošaljete imenik onih za koje sigurno znate, da bi voljele ići u Hrvatsku. Međutim rimski dopis ne pravi razlike između kuća u Bačkoj i Hrvatskoj. Iz toga slijedi, da se vlast č. M. Akvine proteže i na zagrebačku i na segetsku kuću. A iz ovoga pak slijedi, da sv. Kongregacija očekuje od vrhovne glavarice bivše bačke Družbe da razumijevajući namjeru sv. Kongregacije i ona sama preda molbu za ujedinjenje.²⁷ To nije potrebno sv. Kongregaciji, jer je službeni postupak ujedinjenja već u toku, nego samo zato, da se ne mora u službenoj formi opomenuti, da predate vlast.“²⁸

Majka Anuncijata u Suboticu se vratila 26. lipnja 1941. No, u samostanu je nije dočekala ni jedna od deset novakinja, koliko ih je bilo prije njezina puta u Zagreb.

²⁴ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 9. VI. 1941.

²⁵ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Kongregaciji za redovnike, Zagreb, 14. VI. 1941.

²⁶ Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Ildefonsa Bali s. Mariji Anuncijati Kopunović, Baja, 11. VI. 1941.

²⁷ Podcrtala s. Ildefonsa Bali u originalu.

²⁸ Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Ildefonsa Bali s. Mariji Anuncijati Kopunović, Subotica, 14. VI. 1941.

Sve su, osim jedne koja je prešla milosrdnicama, bile odvedene u Kalaču. Kako je do toga došlo, najbolje nam opisuje s. M. Bogdana Vuković, jedna od devet novakinja koje su morale otići u Kalaču: „Dok je časna majka boravila u Zagrebu stigle su iz Kalače u Suboticu dvije izaslanice kalačke časne majke, i to s. Ildefnoza i s. Anuncijata. One su okupile cijelu zajednicu, i nas novakinje, i pročitale nam dopis njihove časne majke, svakako na mađarskom. Bački samostani pripojit će se Kalači ... Nakon toga novakinje su napustile dvoranu, da nas poslije pojedinačno pozovu na razgovor. One su došle da novakinje i postulantice odvedu u Kalaču u novicijat. Ja nisam željela u Mađarsku kad je naša časna Majka još u Zagrebu! S. Ildefonza mi je predložila da ne prekidam novicijat nego da pođem s drugima u Kalaču, a nakon polaganja zavjeta da slobodno mogu otići u Zagreb. To mi je u dva navrata ponovila. Možda je mislila da ću se predomisli kad vidim onaj veliki i lijepi samostan u Kalači. Prije no što se naša časna majka vratila iz Zagreba, nas devet novakinja i četiri postulantice odvedoše u Kalaču. (...) U Kalači nas dočekaše s pjesmom ‘Tebe Boga hvalimo’ u crkvi. Zatim nas odvedoše u novicijat“ (Vuković 1981, 38-39).

Na jednom drugom mjestu s. Bogdana Vuković piše: „Nitko ne može shvatiti kako nam je bilo. Dođoše strani ljudi i otpremiše nas u tuđinu. Patile smo sve. Ipak je ovo bila naša Družba. Mi nismo osjećale za Kalaču ono što su osjećale naše starije sestre koje su došle iz Kalačkog novicijata, a tamo i odgajane bile! S mladim sestrama u Subotici nisam se usudila razgovarati, jer je već to bio ‘veliki grijeh’ što sam dala Časnoj Majci [Anuncijati Kopunović, o. p.] svoje dokumente da ih odnese u Zagreb!“ (Vuković 1980, 4).²⁹

Nakon povratka časne majke Anuncijate Kopunović u Suboticu, 1. srpnja 1941. upriličeno je službeno saopćenje dekreta Kongregacije za redovnike o pripajanju Bačke družbe Kalačkoj. U zapisniku koji je tom prigodom sastavljen, majku Anuncijatu oslovljava se kao bivšu vrhovnu glavaricu s. Mariju Rozu. Napominje se da zbog teških prometnih prilika sve do povratka u Suboticu nije znala za dekret Kongregacije, zbog čega joj je sada službeno pročitano, čime je prestala njezina vlast u Družbi bačkih siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, koja se pripaja Kalačkoj družbi. Sama majka Anuncijata premještena je u Bajat, koji je označen „kao prelazno mjesto njezinoga boravka“. Nakon toga majka Anuncijata izjavila je da prima na znanje dekret Kongregacije i naređenja kalačke časne majke, ali ujedno obavještava o svojim pothvatima glede prijenosa kuće matice u Zagreb i nastavka samostalnoga postojanja i djelovanja Bačke družbe u Hrvatskoj. Pročitavši imena devetnaest sestara koje žele prijeći u Zagreb, ili se već tamo nalaze, majka Anuncijata izjavila je da će od kalačke časne majke zatražiti dopuštenje da odluku Kongregacije za redovnike o

²⁹ U nastavku svojih sjećanja s. Bogdana prisjeća se tjeskobe i zbuđenosti, koju su u njoj i ostalim bačkim novakinjama stvarale razne, uglavnom negativne vijesti o Bačkoj družbi. Govorilo se da ta Družba više ne postoji i da je smijenjena časna majka Anuncijata poslana na jednu filijalu kao obična s. Roza. Neizvjesnost je nestala tek kada je 16. VII. 1941., uoči polaganja prvih zavjeta s. Bogdane, u Kalaču iz Subotice stigao vlč. Pavao Bešlić te obavijestio sestre da Bačka družba na čelu s majkom Anuncijatom još uvijek postoji, ali s kućom maticom u Zagrebu. U dogovoru s vlč. Bešlićem s. Bogdana je odlučila da će odmah nakon polaganja zavjeta poći u Zagreb.

njezinoj molbi za prijenos kuće matice u Zagreb pričekala zajedno sa sestrama u kućama u Zagrebu i Segetu.³⁰ Sukladno tome, istoga je dana pisala kalačkoj časnoj majci Akvini Vojnić³¹, a nekoliko dana kasnije, 8. srpnja o svemu je obavijestila i kalačkoga nadbiskupa.³²

Molba da odgovor Kongregacije za redovnike sa sestrama pričekala u Zagrebu i Segetu, bila je uslišana, pa se majka Anuncijata već 6. srpnja s pet sestara vratila u Zagreb, a dva dana kasnije posjetila je nadbiskupa Stepinca i interesirala se kako stoje stvari glede prijenosa kuće matice i novicijata u Zagreb. U iščekivanju odgovora od Kongregacije za redovnike, biskup Lach savjetovao je majci Anuncijati da osobno ode u Rim, kako bi se stvari ubrzale, što je ona očito odlučila učiniti, jer je predala molbu za izradu putovnice (Kronika 1). No, čekanje odgovora iz Rima nije nimalo obeshrabrilo majku Anuncijatu, koja očito nije nimalo sumnjala da će njezinoj molbi biti udovoljeno. Dokazuje to činjenica da je od 19. do 21. srpnja u pratnji s. Anđeline Kujundžić i vlč. Kopunovića obišla mjesta koja joj je nadbiskup Stepinac preporučio za eventualno otvaranje neke nove filijale. Riječ je bila o Petrinji, Glini, Zrinju, Gvozdanskom, Dvoru, Divuši i Maji. Po povratku u Zagreb, 22. srpnja otišla je u Brezovicu kako bi o svom putovanju obavijestila nadbiskupa Stepinca, koji se tamo nalazio na odmoru. Nekoliko dana kasnije, 25. srpnja zbog istog je razloga posjetila i Topusko, te 29. srpnja predala molbu Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu za otvaranje novih samostana u Zagrebu, Topuskom i Dvoru. Toga je dana ujedno dobila putovnicu i predala ju talijanskom konzulatu, kako bi dobila dopuštenje za put i boravak u Rimu (Kronika 1).

No, majka Anuncijata ipak nije putovala u Rim, jer je samo nekoliko dana nakon dobivanja putovnice, još prije nego li je stigao odgovor iz talijanskoga konzulata, iz Rima 1. kolovoza stigla vijest o pozitivnom odgovoru na molbu za prijenos kuće matice i novicijata u Zagreb. Dekret, koji je u Rimu potpisan još 17. srpnja, majci Anuncijati i sestrama dostavio je tajnik nadbiskupa Stepinca, vlč. Ivan Šalić u kasnim večernjim satima 4. kolovoza 1941. On im je odmah i pročitao dekret kojim Kongregacija za redovnike odobrava sve što je bilo zatraženo (Kronika 1), a nadbiskup Stepinac je 17. kolovoza 1941., na temelju ovlasti koje mu je dala Kongregacija za redovnike, svojim dopisom upućenim majci Anuncijati, odobrio prijenos matične kuće iz Subotice u Zagreb, ispuštanje regionalne oznake *bačkih* iz imena Družbe, slobodno opredjeljenje svih sestara kojoj Družbi se žele priključiti i odredio da Družba sa sjedištem u Zagrebu zadržava miraz sestara koje ostaju u toj Družbi, te samostane u Zagrebu, Dobrni i Segetu, a gotovinski kapital razdijelit će se razmjerno broju sestara koje ostaju u prijašnjoj Družbi, ili prelaze u Kalačku. Svoj dopis Stepinac završava riječima: „Sve ovo vrijedi dok traju ove prilike. Vama kao

³⁰ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, *Zapisnik*. Subotica, 1. VII. 1941.

³¹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović s. Mariji Akvini Vojnić, Subotica, 1. VII. 1941.

³² Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Anuncijata Roza Kopunović msgr. Juliju Ziči, Subotica, 8. VII. 1941.

Generalnoj Predstojnici povjeravam daljnju provedbu ovog Reskripta u smislu odluke Svete Stolice.³³

Desetak dana prije gornjeg nadbiskupova dopisa, majka Anuncijata i s. Anđelina Kujundžić ponovno su 5. kolovoza posjetile predstavnike hrvatskih vlasti i predale im molbu za otvaranje novih kuća i namještenje sestara na državnim školama. Tjedan dana kasnije, 12. kolovoza, u Zagreb su došli predstavnici hrvatskih vlasti iz Pakraca i zamolili časnu majku da pošalje tamo nekoliko sestara, koje bi radile u školi, ali i na nekim drugim poljima (Kronika 1).

Godine u Zagrebu

Sestre Naše Gospe u Zagreb su stigle još 1931., kada su za potrebe školovanja mladih sestara unajmle jedan stan prvo u Boškovićevoj, a potom u Draškovićevoj ulici. Dozvolu za zasnivanje zajednice u Zagrebu dao im je 31. srpnja 1931. nadbiskup dr. Antun Bauer.³⁴ Odmah nakon osnivanja zajednice u Zagrebu, majka Anun-

j a

t a

Slika 6. Časna majka Anuncijata (sjedi druga s lijeve strane) s novakinjama i njihovom učiteljicom s. Beatom Milašin (sjedi druga s desne strane) u Zagrebu

³³ Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac s. Mariji Anuncijati Kopunović, Zagreb, 19. VIII. 1941. O odluci Kongregacije Stepinac je obavijestio i kalačkoga nadbiskupa, a majka Anuncijata Kopunović kalačku vrhovnu poglavaricu Družbe (Sztrilich 2006). Kronika nove matične kuće u Zagrebu bilježi i da je majka Anuncijata 18. kolovoza 1941. posjetila nadbiskupa Stepinca kako bi mu osobno zahvalila za sve što je učinio za sestre (Kronika).

³⁴ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Antun Bauer msgr. Ljudevitu Budanoviću, Zagreb, 31. VII. 1931.

slala je tamo mlađe sestre na školovanje, učinivši tako preokret u odnosu na prijašnje školovanje sestara u Kalači. Sada su se sestre mogle školovati u Zagrebu i to na svom materinjem jeziku. Godine 1934. časna majka Anuncijata pobrinula se za kupnju jednokatnice u Primorskoj 20, koja je 1939. dograđena s još dva kata. Tu je 1941. smještena i do danas ostala kuća matica Družbe (Kujundžić 1980a). Iz Zagreba su sestre pod vodstvom majke Anuncijate svoju djelatnost od jeseni 1941. proširile na neka druga mjesta i gradove u Hrvatskoj, prvo u Kordunu. Dvije sestre i jedna kandidatice bile su namještene kao učiteljice u Topuskom, ali su se ubrzo, zbog rata, morale povući odatle. Godine 1941. započele su raditi i u osnovnoj školi u Dvoru na Uni, ali su u studenome 1942., ponovno zbog rata, morale napustiti i to mjesto.³⁵ Slično je bilo i s Glinom, gdje su tri sestre radile u internatu za djevojčice. Neke od sestara izbjeglih iz Korduna preuzele su 1942. rad u Maloj školi i u pučkoj školi u Taborskom i u Sopotu kraj Pregrade, a neke su pošle u nadbiskupski dvorac u Brezovici, gdje je Caritas otvorio sirotište (Kujundžić 1980a, Kujundžić 1997).

Velika radost za časnu majku Anuncijatu, ali i za čitavu Družbu, bio je prvi novicijat u novoj kući matici u Zagrebu. Bio je 15. kolovoza 1942. kada je prvih devet djevojaka u Zagrebu stupilo u novicijat. Obred redovničkog oblačenja obavio je umirovljeni dubrovački biskup dr. Josip Marija Carević³⁶ uz asistenciju Stepinčeva tajnika Ivana Šalića, te Ivana Kujundžića, Vladimira Globačnika i dr. Mije Seleca, župnika župe sv. Blaža, na čijem području se nalazi kuća matica Družbe. Za orguljama je svirao mo. Albe Vidaković, a pjevao je zagrebački katedralni zbor (Kronika 2). Briga o devet novakinja povjerena je uzornoj s. Beati Milašin.³⁷

Dolaskom u Zagreb, u Vrhovnom vijeću Družbe trebalo je ubrzo nadomjestiti sestre koje su odlučile ostati u Kalačkoj družbi. Stoga je pod predsjedanjem časne majke Anuncijate u novoj kući matici 13. kolovoza 1942. održan sastanak na kojem je s. M. Anđelina Kujundžić izabrana za prvu savjetnicu i zamjenicu časne majke, s. M. Amata Skenderović za drugu savjetnicu i vrhovnu tajnicu Družbe, s. M. Angelina Ivković za vrhovnu ekonomu Družbe i s. M. Beata Milašin za učiteljicu novakinja. Budući da su sve te sestre imale manje godina nego li je propisana kanonska dob za službe koje su im povjerene, časna majka se obratila pomoćnom zagrebačkom biskupu dr. Josipu Lachu tražeći da izbor podastre Kongregaciji za redovnike u Rimu, s molbom da uz potrebnu dispensu odobri izbor. Pri tom je napomenula da Družba broji samo 20 sestara, 9 novakinja i 11 kandidatice. Izbor je sužen i činjenicom da od 20 sestara samo njih 5 ima doživotne zavjete, a ni jedna od sestara, osim časne maj-

³⁵ Kroničarka matične kuće Družbe u Zagrebu povratak sestara iz Dvora na Uni 6. studenoga 1942. popratila je ovim riječima: „Danas su se konačno vratile sestre iz Dvora i donijele sve svoje stvari. Hvala Bogu što su izvukle živu glavu iz te velike opasnosti!“ (Kronika).

³⁶ Msgr. dr. Josip Marija Carević (Metković, 1883. – Veliko Trgovišće, 1945.) vršio razne službe u Splitsko-makarskoj biskupiji, a 1929. postao je dubrovački biskup. Nakon umirovljenja 1940. preselio se u Zagreb. Partizani su ga mučili i ubili u Velikom Trgovišću.

³⁷ S. M. Beata Milašin (Subotica, 6. II. 1916. – Zagreb, 3. XII. 1996.) bila je druga nasljednica majke Anuncijate u upravi Družbom. Službu vrhovne poglavarice vršila je od 1958. do 1969.

ke, nema više od 35 godina.³⁸ Kongregacija je 7. rujna 1942. potvrdila izbor gornjih sestara, o čemu je časnu majku 12. listopada obavijestio biskup Lach.³⁹

Po dolasku u Zagreb, majka Anuncijata pronašla je velikoga prijatelja u osobi zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca. Uvijek je bio spreman pomoći sestrama, ukoliko je stvar bila u njegovoj nadležnosti. Sestre su ga u nekoliko navrata pozvale da ih posjeti, ali, zauzet brojnim obvezama, nadbiskup je teško pronalazio vremena. Ipak je 8. kolovoza nakratko došao u samostan kako bi pregledao prostorije koje su sestre, na njegovu molbu, uredile za apostolskoga delegata, koji je imao doći u Zagreb, ako se odluči smjestiti u njihovu samostanu. Tom prigodom nadbiskup nije imao vremena za razgledati cijeli samostan, ali se ipak zadržao u kapeli. Idući nadbiskupov posjet zbilo se tek 5. kolovoza 1942., kada je Stepinac pregledao čitav samostan i zadržao se u dužem razgovoru s majkom Anuncijatom i sestrama. Posebnu radost sestrama je predstavljao Stepinčev posjet od 9. prosinca 1943., kada je nadbiskup predvodio misno slavlje na blagdan sv. Petra Fouriera, utemeljitelja Družbe sestara Naše Gospe (Kronika 1).

Dana 31. prosinca 1942. majka Anuncijata obratila se nadbiskupu Stepincu s molbom da pomogne u sređivanju materijalnih odnosa s Kalačkom družbom, koja je preuzela sve samostane bivše Bačke družbe, osim onih u Hrvatskoj, ali i novčana sredstva bivše Družbe u iznosu od oko 300.000 dinara. Suprotno odredbi Kongregacije za redovnike, Vrhovna uprava Kalačke družbe odbijala je taj kapital razdijeliti sukladno omjeru sestara koje su prešle u Kalačku družbu, ili su ostale u svojoj Družbi, koja sada ima sjedište u Zagrebu. Stoga časna majka moli nadbiskupa da pokuša ishoditi „mirno i blago rješenje ovog pitanja.“⁴⁰ Vjerojatno na Stepinčev prijedlog, istu je molbu 8. siječnja 1943. uputila Kongregaciji za redovnike u Rimu.⁴¹ Nažalost, u arhivu Družbe u Zagrebu nisam pronašao dokumente koji bi nam osvijetlili je li molba rezultirala željenim uspjehom.

Nakon rata, kada su se prilike koliko toliko normalizirale, časna majka Anuncijata je, na prijedlog biskupa Budanovića, obišla sestre u Bačkoj, kako bi formalno preuzela vlast nad tim zajednicama. Što se tiče samostana u Subotici, bivše matične kuće Družbe, majka Anuncijata je 25. srpnja 1945. svečano uvedena u posjed toga samostana. Simbolično uvođenje u posjed opisuje nam zapisnik, koji je tom prigodom sastavljen: „G. Ivan Kujundžić otkida sa zida komad maza i diže komad zemlje i trave te joj [Anuncijati Kopunović, o.p.] simbolički predaje zemljište i zgrade i plodove i ostale pokretnosti. Ona sve ovo preuzima i prisutno izaslanstvo utvrđuje,

³⁸ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović msgr. Josipu Lachu, Zagreb, 21. VIII. 1942.

³⁹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Josip Lach s. Mariji Anuncijati Kopunović, Zagreb, 12. X. 1942.

⁴⁰ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 31. XII. 1942.

⁴¹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović Kongregaciji za redovnike, Zagreb, 8. I. 1943.

da je M. Anuncijata Kopunović kao glavarica Družbe Naše Gospe faktično stupila u posjed svih nekretnina i pokretnosti, što se u ovoj zgradi i po varoši na raznim mjestima nalaze i sačinjavaju imovinu Družbe sestara učiteljica Naše Gospe.⁴²

Kapitul iz 1946.

Svojim dopisom od 19. veljače 1946. časna majka Anuncijata obavijestila je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu da joj 12. svibnja te godine ističe šestogodišnji mandat vrhovne poglavarice, pa bi toga dana trebalo održati Kapitul radi izbora nove časne majke. U svom dopisu ona moli nadbiskupa Stepinca da osobno ili preko izaslanika predsjedava izboru nove časne majke.⁴³ Zanimljivo je da je istoga dana nadbiskupu pisala i Anuncijatina prva savjetnica i zamjenica, s. Anđelina Kujundžić. Ona obavještava Stepinca da je „po savjetu nekih duhovnih osoba“ ispitano mišljenje svih sestara u Družbi o tome žele li da se sazove izborni Kapitul u svibnju te godine ili ne žele. Većina sestara izjasnila se protiv saziva Kapitula, a svoj stav argumentirale su teškim poratnim prilikama, ali i činjenicom da se, s obzirom na Pravila Družbe i kanonske propise, za časnu majku ne može izabrati nikoga drugoga osim sadašnje vrhovne poglavarice. Stoga su smatrale da bi najbolje bilo ishoditi kod Kongregacije za redovnike produžetak mandata sadašnjoj Vrhovnoj upravi Družbe na čelu s časnom majkom Anuncijatom. Tek manji broj sestara izrazio je želju za sazivanjem Kapitula, a nekoliko ih je zauzelo neutralni stav. Izlažući nadbiskupu problematiku oko saziva Kapitula, s. Anđelina Kujundžić poručuje mu da Družba broji svega 32 redovnice, od čega ih samo 13 ima položene doživotne zavjete. Osim toga, s obzirom na odredbe Pravila Družbe u pogledu životne dobi i roka od polaganja doživotnih zavjeta, za novu vrhovnu poglavaricu može biti izabrana jedino dosadašnja časna majka Anuncijata Kopunović. Stoga s. Anđelina poručuje Stepincu da postoje samo dvije mogućnosti: sazvati i održati Kapitul uz dispense od pojedinih točaka Pravila koje se odnose na članove Kapitula, ili zatražiti od Kongregacije za redovnike da potvrdi sadašnju Vrhovnu upravu Družbe, uz neke nadopune u Vrhovnome vijeću, dok traje trenutno stanje.⁴⁴

U dogovoru sa sestrama, Stepinac se odlučio za održavanje Kapitula. Stoga je časna majka Anuncijata 7. travnja 1946. odaslala sazivno pismo za Kapitul, u kojem obavještava sestre da će Kapitul biti održan 16. srpnja 1946., a po potrebi njegovo će se zasjedanje produžiti i na idući dan. Ujedno obavještava sestre o problematici o kojoj je s. Anđelina Kujundžić već obavijestila nadbiskupa Stepinca, koji je savjetovao

⁴² Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, *Zapisnik*. Subotica, 25. VII. 1945. Nažalost, već u proljeće 1946. sestre su morale napustiti i posljednji dio toga samostana, u kojega su komunističke vlasti smjestile državnu pučku školu i internat.

⁴³ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu, Zagreb, 19. II. 1946.

⁴⁴ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anđelina Kujundžić msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 19. II. 1946.

sestrama da se od Svete Stolice zatraže određene dispense, kako bi se Kapitul ipak mogao održati. Dajući neke formalne upute sestrama, majka Anuncijata obavještava ih da će se u Kapitolu, između ostaloga, raspravljati o pitanjima i problemima „glede boljeg cvatanja (!) redovničkih kreposti i uopće što se odnosi na podizanje duha i savršenosti, koju Gospodin osobito sada“ zahtijeva od redovnica. Nakon toga, majka Anuncijata dodaje: „Stoga umoljavam predstojnice pojedinih kuća i njihove savjetnice, kao i sve ostale sestre, da o tome razmišljaju pred Isusom. Pa ako nađu što za važno i korisno, kakav savjet, lijepu ideju ili prijedlog koji bi mogao poslužiti za obnovu i podizanje duhovnog nivoa pojedinaca kao i cijele naše redovničke zajednice, neka to izvole slobodno napisati ... (...) Na koncu, vruće Vam stavljam na srce, mile moje duhovne Kćeri, i molim Vas za ljubav našega Spasitelja, da ovu stvar najozbiljnije shvatite i preporučite u svojim molitvama Srcu najboljega Prijatelja naše Družbe. Govorite Bogu o toj stvari, da On izvede Svoje namjere po nama i s nama, da Mu tako naša Družba bude jedan drugi vrt u kojem će nalaziti svoje zadovoljstvo On i duše koje je pozvao ovamo. – Sve ostalo što bi bilo protivno ovim uzvišenim motivima, kao ljudski obzir, strančarenje, niske, uvredljive i osvetljive misli bacimo na stranu. U našoj duši neka zavlada samo ljubav i međusobno razumljivanje i natjecanje u krepostima.“⁴⁵

Kako bi do održavanja Kapitula Družba imala stalnu upravu, Stepinac je 2. svibnja 1946. odredio da aktualna Vrhovna uprava nastavi voditi Družbu sve dok Sveta Stolica ne odredi drugačije.⁴⁶ Ubrzo nakon toga, uputio je 20. svibnja dopis papi Piju XII., izloživši mu problematiku i zamolivši ga da dopusti saziv i održavanje Kapitula uz dispensu od dobi za članice Kapitula, ali i da na Kapitolu za časnu majku može biti izabrana sestra koja još nije navršila 40 godina života, a za vrhovne vijećnice sestre koje još nisu navršile 35 godina života.⁴⁷ Papa je molbi udovoljio 26. lipnja 1946.⁴⁸ o čemu je sestre 2. kolovoza obavijestio nadbiskup Stepinac.⁴⁹ Nekoliko dana kasnije, majka Anuncijata obavijestila je nadbiskupa da će se Kapitul održati 16. kolovoza 1946. u kući matici u Zagrebu, te ga je zamolila da osobno, ili preko izaslanika predsjedka Kapitolu.⁵⁰ Budući da je zbog obveza bio spriječen, Stepinac je svojim delegatom imenovao pomoćnoga biskupa dr. Franju Salisa Seewisa.⁵¹

⁴⁵ Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, Spisi Kapitula iz 1946., S. Marija Anuncijata Kopunović svim sestrama u Družbi, Zagreb, 7. IV. 1946.

⁴⁶ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Poglavarstvu siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 2. V. 1946.

⁴⁷ Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Svetome Ocu, Zagreb, 20. V. 1946.

⁴⁸ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Fr. L. M. Pasetto msgr. Alojziju Stepincu, Rim, 26. VI. 1946.

⁴⁹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Vrhovnom nastojništvu Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 2. VIII. 1946.

⁵⁰ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anuncijata Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 5. VIII. 1946.

⁵¹ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, Msgr. Alojzije Stepinac Vrhovnom nastojništvu Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe, Zagreb, 7. VIII. 1946.

Kapitul se, kako je bilo i predviđeno, održao 16. kolovoza 1946. u kući matici u Zagrebu. Iz izvještaja što ga je podnijela časna majka Anuncijata vidi se da je Družba u tom trenutku brojala 16 sestara s doživotnim zavjetima, 16 s privremenim, 2 novakinje i 18 aspirantica. Osim kuće matice, Družba je posjedovala još jednu kuću u Zagrebu te po jednu kuću u Dobrni, Segetu, Taborskom i Subotici. Od 1942. u Družbu je stupilo 20 novakinja, od kojih su tri bile otpuštene iz novicijata, a tri su same napustile Družbu.⁵² Za novu Vrhovnu poglavaricu Družbe bila je izabrana s. M. Anđelina Kujundžić.⁵³

Briga za duhovno dobro sestara

Kao prva vrhovna poglavarica Družbe, časna majka Anuncijata običavala je svojim sestrama slati okružnice. Dvadesetak sačuvanih možemo svesti pod dva zajednička nazivnika: nastojanje oko uspostave mira, ljubavi i jedinstva među sestrama te briga za duhovno dobro sestara. Oko tih dviju tematskih cjelina uglavnom se kreću Anuncijatine okružnice. Budući da je o nastojanju oko uspostave mira, ljubavi i jedinstva među sestrama već bilo riječi u okviru dosadašnjeg govora o Anuncijatinu upravljanju Družbom, ovdje ću se posvetiti njezinoj brizi za duhovno dobro sestara.

U prosincu 1934. majka Anuncijata potaknula je svoje sestre na „dublji i iskreniji duhovni život“, kako bi bile dostojne Kristove ljubavi, te dodala: „Samo tako ćemo postati dionice njegove savršenije ljubavi, koja je neophodna za posvećenje i potpunije življenje“ (Kopunović 2007, 11).

Časna majka nije se zadržala samo na poticajima, nego je svojim duhovnim kćerima i u praksi nastojala pomoći u duhovnom rastu. Zato se brinula oko redovitog organiziranja i održavanja godišnjih duhovnih vježbi, naglašavajući da one pripadaju „najvažnijim dužnostima“ svake redovnice. U tom duhu, 25. svibnja 1936. svojim sestrama poručuje: „Pod duhovnim vježbama treba da nađemo izvor žive vode, izvor koji je Krist, naš Gospodin obećao Samaritanki, izvor iz kojeg možemo crpsti cijele godine, da ostanemo svježe na teškom, prašnom putu, dok ne stignemo do zadnje stanice, odakle ćemo se preseliti u vječnost“ (Kopunović 2007, 14).

Kako bi uspjeh duhovnih vježbi bio što bolji, majka Anuncijata upozorava svoje sestre da se strogo pridržavaju dnevnoga reda, te „neka se ne bave s ručnim radovima, rađe neka čitaju svete knjige i neka se zabavljaju sa svetim mislima, što su ih čule u meditacijama. Uzimajući u obzir ljudsku slabost, neka ne upotrebljavaju vrijeme za odmaranje na molitve ili koje druge poslove, nego jedino na počinak! Odmorena duša, duh bolje može paziti na predavanje vlč. Patra i tako će opaziti više uputa, otkriti više putokaza k vječnom izvoru“ (Kopunović 2007, 14).

Najavljujući 1937. nove godišnje duhovne vježbe, za koje želi da budu „moćno sredstvo duševnog buđenja, obnavljanja, izgrađivanja, jačanja“, majka Anuncijata

⁵² Usp. Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula, Spisi Kapitula iz 1946., Kopunović, Marija Anuncijata. *Imenik svih članova Družbe siromašnih sestara učiteljica „Naše Gospe“ 1946. god.*

⁵³ Usp. Važni dokumenti o počecima Družbe, S. Marija Anđelina Kujundžić msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 24. VIII. 1946.

želi svojim sestrama da te duhovne vježbe urode posebnim plodom: „Isto i mi nastojmo napuniti svoju dušu u ovom sv. vremenu, gorljivom ljubavlju prema Bogu i svome bližnjemu. Zatim novim, čvrstim odlukama vratimo se svojim kućama, da urodimo plodom poslušnosti, krotkom, miroljubivom sestriškom ljubavi, koja se očituje u djelima. Vršimo svoje dužnosti sa sv. radošću, pa nam neće dnevni, obični naši poslovi ugušiti žar ljubavi, nego će ih ispuniti vječnom vrijednošću, pravom istinitom blaženošću“ (Kopunović 2007, 16).

U istoj okružnici posebno naglašava obdržavanje šutnje za vrijeme duhovnih vježba: „Zahtijevam, očekujem, strožije nego ikad da ozbiljno držite sv. šutnju. Nemojte svoje slobodno vrijeme upotrijebiti u to, da se skupljate u određene ćelije ili mjesta, gdje se raspitkujete za razne novosti, za svoje poglavare i susestre, s kojima živite, kaljate ih do blata sa svojim ogovaranjima, klevetama. Mnoge sude jako strogo o drugima, jer se smatraju jako pametnima, otmjenima, obrazovanima, krepostnima. Oh, to su prazne, sažaljenja vrijedne duše! One, sirote grešnice, lome palicu nad svojim bližnjima, ako su isti iz slabosti zapali u koji grijeh. Takvim siromašnim sestrama toplo preporučam, da pročitaju što češće mjesta iz knjige našeg družbinog razmatranja, te neka o tom razmatraju“ (Kopunović 2007, 16).

Osjetivši da te njezine riječi sestre nisu ozbiljno shvatile ni prihvatile, majka Anuncijata naredne godine, najavljujući duhovne vježbe, kaže: „Mnoge sestre željno očekuju vrijeme sv. duhovnih vježbi, no ne zato, da im se duša napuni milošću Božjom, ne zato da si poput marljive, revne pčelice sabiraju hrane svojoj neumrloj duši. Ne! Sa posve drugih razloga se skupljaju! Njima je kud i kamo važnije da što više novosti i doživljaja saberu! Pomno vrebaju gdje i od koga bi mogle što više interesantnoga saznati. Zanima ih bolje to što će čuti nepovoljnoga o svojim sestrama, nego sama propovijed. Sa gotovim programom dođu u duh. vježbe, spremajući se kome će što i od koga će što reći i razglasivati. Pokušajmo za ovih osam dana staviti na stranu sve ljudske slabosti, pokušajmo datu zapovijed koja nas obvezuje pod teretom grijeha izvršiti. Po svoj prilici će uspjeh biti povoljniji, savjest mirnija. Sa slatkim mirom i po kojem ćemo se vratiti na svoje mjesti djelovanja, lakša će nam biti sama šk. godina, mirnija savjest“ (Kopunović 2007, 19).

Nastojeći poticajnim riječima predočiti sestrama važnost duhovnih vježba, majka Anuncijata im poručuje: „Vrijeme sv. duhovnih vježba je ono osvježavajuće vrelo koje, ako ga iskoristimo, ponovno nas osposobljuje snagom, jakošću za iduću godinu. Ljekovita je to voda koja donosi nov život u uvenulu cvijeće naše duše. Naša volja, naše sudjelovanje može obilno uroditi plodom te sv. dane, dočim naša nemarnost uveličava našu odgovornost. O nama samima zavisi!“ (Kopunović 2007, 19).

Posljednje desetljeće života

Nakon što je, kako smo vidjeli, na Kapitulu 16. kolovoza 1946. izabrana nova vrhovna poglavarica Družbe, majka Anuncijata ponovno je postala s. Roza. Nova Vrhovna uprava Družbe dopustila joj je da izabere samostan u kojem želi od sada živjeti. Bez mnogo promišljanja, odabrala je subotičku zajednicu i vratila se u svoj

rodni grad, gdje će ostati do smrti. No, povratak je zacijelo bio i bolan jer se majka Anuncijata nije mogla vratiti u nekadašnju kuću maticu Družbe, koju su komunističke vlasti oduzele sestrama u proljeće 1946., nego u zgradu Svećeničkog doma, kamo su se sestre sklonile.

Premda je bilo za očekivati da će po isteku službe prve vrhovne poglavarice ostatak života provesti u miru, stvari su se ipak drugačije razvijale, jer s. Anuncijata nije uživala naklonost svojih starješica. Prema svjedočanstvu s. Bogoljube Peić, „mnogo je bila ponižavana od mjesne predstojnice“, a s. Ivana Cvijin prisjeća se da je majka Anuncijata pred kraj života puno „propatila od svojih sestara koje su došle na vlast“. Napominjući da se majka Anuncijata, zbog školovanja na mađarskom, slabo izražavala na hrvatskom, s. Aleksandra Kokić kaže da je „zbog toga bila podcjenjivana kao da nema dovoljno inteligencije“, te dodaje da je koncem života, unatoč žrtvama što ih je podnijela za osamostaljenje Družbe, bila gotovo odbačena od svojih sestara (Izjave sestara).

Osim nekih sestara, majci Anuncijati sigurno više nije bio naklon ni biskup Budanović, koji se nije mirio s činjenicom da je kuća matica Družbe i nakon rata ostala u Zagrebu. Njegovo mišljenje dijelila je i nekadašnja Anuncijatina desna ruka, s. Agneza Prčić. Biskup Budanović tvrdio je da su nestali razlozi zbog kojih je kuća matica bila preseljena u Zagreb, pa bi ju sada trebalo vratiti u Suboticu. No, do toga ipak nije došlo, a glavni krivac za to, u očima biskupa Budanovića, a vjerojatno i u očima s. Agneze Prčić, bila je bivša časna majka Anuncijata Kopunović, koja je prenijela kuću maticu u Zagreb (Budanović 1949).

Na Kapitolu Družbe iz 1952. majka Anuncijata izabrana je za savjetnicu ponovno izabrane časne majke Anđeline Kujundžić, koja ju je ujedno imenovala predstojnicom sestarske zajednice u Subotici. Te dvije službe, koje ujedno predstavljaju njezinu svojevrsnu rehabilitaciju i priznavanje zasluga od strane sestara, Anuncijata je vršila do kraja života, koji je, nažalost, prerano došao. Godine 1954. u Zagrebu se, zbog karcinoma, morala podvrgnuti operaciji, koja je samo nakratko poboljšala njezino zdravlje. Ubrzo joj se stanje ponovno pogoršalo, a boli i patnje postajale su sve teže. Prisjećajući se toga, s. Anđelina Kujundžić piše: „Mnogo je podnijela u toj bolesti, ali uvijek predana u volju Božju. Nije puno tražila za sebe, ali rado je primala svaku pažnju. Par puta sam kroz posljednje mjesece odlazila u Suboticu da kao Č. Majka budem prisutna kod smrti. Ali njezine su se smrtne muke produžavale. Kad sam je promatrala kako šuteći ili potihom stenjući trpi, činila mi se kao janje, kojemu ne mogu ništa pomoći“ (Kujundžić 1976, 32-33).

O teškom zdravstvenom stanju majke Anuncijate bio je obaviješten i nadbiskup Stepinac, koji 26. srpnja 1954. iz krašićkoga sužanjstva s. Anđelini Kujundžić piše: „Ako je bivša časna Majka Kopunović još na životu, lijepo ju pozdravite i izručite joj moj blagoslov, dok ću je se posebno sjetiti u svetoj Misi, da svoj križ strpljivo podnese do kraja, te uzmogne primiti krunu nagrade, od Boga obećanu svima, koji Njega ljube“ (Stepinac 1998, 78).

Pred kraj života, u svojoj poniznosti, majka Anuncijata tražila je od s. Imelde Kopunović da uništi većinu njezinih dokumenata i spisa. O tome svjedoči sama s.

Imelda: „Ja sam na njezinu želju i pred njenim očima palila neke spise i pisma za koje me molila u vrijeme bolesti u više navrata“ (Izjave sestara). To je razlog zbog kojega, nažalost, dobar dio života majke Anuncijate ostaje skriven u prošlosti. Dokumenti koji su mogli baciti više svjetla na njezin lik i djelovanje nepovratno su izgubljeni, a zajedno s njima i mogućnost sastavljanja opširnijega i detaljnijega životopisa prve časne majke hrvatske grane *Družbe siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe*.

Majka Anuncijata preminula je 25. srpnja 1956. u Subotici u 70. godini života i 56. redovništva okružena svojim sestrama i u prisutnosti novoga subotičkog biskupa Matije Zvekanovića, koji je molio molitve za umiruće. U velikoj pogrebnoj povorci, u kojoj je sudjelovao biskup, mnoštvo svećenika, redovnica njezine Družbe, ali i drugih redova i družbi, te mnoštva subotičkog puka, tijelo majke Anuncijate ispraćeno je do Bajškoga groblja u Subotici, gdje je položeno u sestarsku grobnicu (Kujundžić 1976, Smrt 1957).

Izražavajući veliko žaljenje zbog njezine smrti, ondašnja časna majka Anđelina Kujundžić kaže da joj je teško uživjeti se u činjenicu „da nema One, koja je mnogoj od nas bila ne samo Časna Majka nego i velika Dobročiniteljica prvih godina našeg redovničkog života u Gospinoj Družbi“, te dodaje: „Čuvajući njezine časne ostatke na odru i prateći ih na posljednjem prolazu kroz zavičajni grad, ja sam se osjetila vrlo veliko siročće i više puta sam kompleksu svojih bolova dala oduška u glasnom plaču ... To sam smjela pred našom i svojom MAJKOM!“ (Kujundžić 1957, 0).

Zaključak

Časna majka Anuncijata Roza Kopunović nedvojbeno je jedna od najznamenitijih ličnosti u povijesti bačkih Hrvata. Njezin požrtvovni rad na uvođenju hrvatskoga jezika u bačke pučke škole označio je prekretnicu u daljnjoj izobrazbi Hrvata u tim krajevima, koji su se konačno mogli početi školovati na materinjem jeziku. Nemjerljive su i njezine zasluge u razvoju novoutemeljene *Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe*, kojoj je bila prva vrhovna poglavarica i za čiju se samostalnost neumorno borila, te stoga prenijela matičnu kuću u Zagreb. Upravo zbog zalaganja i požrtvovnoga rada na razvoju i očuvanju Družbe, majku Anuncijatu s punim pravom treba se smatrati, uz biskupa Lajču Budanovića, suutemeljiteljicom hrvatskoga ogranka Družbe sestara Naše Gospe. Za Hrvate u Vojvodini to je tim značajnije jer je ta družba prva i jedina autohtona ženska katolička redovnička zajednica nastala u Bačkoj. Stoga u zaključku ovoga rada, imajući razumijevanja za razloge koji su to donedavno priječili, izražavam nadu da će se bački Hrvati i Družba sestara Naše Gospe odužiti majci Anuncijati postavljanjem njezina kipa ili barem biste u rodnoj joj Subotici.

Literatura:

Arhiv Družbe sestara Naše Gospe u Zagrebu.

Budanović, Ljudevit. 1931. *Codicillus Congregationis pauperum sororum ludimagistrarum de Domina Nostra Backaensium*. Rukopis, Subotica 1. III. 1931. (Fascikl Važni dokumenti o počecima Družbe).

Budanović, Ljudevit. 1949. *Pro memoria za Družbu bačkih sestara učiteljica od „Naše Gospe“*. Rukopis, Subotica. (Fascikl Važni dokumenti o počecima Družbe).

Kronika 1. *Kronika – kuća matica: 1931 – 1948*. Nepaginirano.

Kronika 2. *Kronika novicijata 1942-43 g.* Nepaginirano.

Matrikula. *Matrikula Družbe sestara „Naše Gospe“ – Zgb.*

Spisi Generalnih Kapitula i Odluke Generalnih Kapitula.

Važni dokumenti o počecima Družbe. Razna pisma.

Vuković, Marija Bogdana. 1980. *Moji doživljaji u prijelomnim godinama Družbe i sjećanja na njih*. Rukopis, Zagreb.

Izjave sestara. *Izjave sestara o Majci Rozi*. Rukopis bez godine i paginacije.

Kopunović, M. Roza Anuncijata. 2007. *Okružnice 1931.-1946*. Zagreb: Družba sestara Naše Gospe.

Kujundžić, M. Anđelina. 1957. R. I. P! Umrla je naša Majka! *Zvona iz daljine*, 1: 0.

Kujundžić, M. Anđelina. 1976. Lik naše prve časne majke M. Roze Anuncijate Kopunović, vrhovne glavarice. *Zov* 3: 27-33

Kujundžić, M. Anđelina. 1980a. *Povijest Družbe sestara Naše Gospe*. Zagreb: Družba sestara Naše Gospe.

Kujundžić, M. Anđelina. 1980b. U spomen biskupa Ljudevita Budanovića. *Zov* 4: 23-30.

Kujundžić, M. Anđelina. 1997. Prikaz životnoga putovanja majke Beate. U: Marija Asumpta Strukar (ur.). *Majka Beata Milašin: (1916. – 1996.): život, zapisi i sjećanja*. Zagreb: Družba sestara Naše Gospe, 13-31.

Milašin, M. Beata. 1988. Školstvo Družbe siromašnih sestara učiteljica „Naše Gospe“ u Subotici. *Subotička Danica* 1989., Subotica 1988.: 167 – 173.

Sekulić, Ante. 1989. Budanović, Lajčo. U: *Hrvatski biografski leksikon* 2., Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 425-426.

Sekulić, Ante. 1991. *Bački Hrvati. Narodni život i običaji*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Smrt 1957. Smrt nije konac, nego početak života ... *Zvona iz daljine* 1: 1-3.

Stepinac, Alojzije Viktor. 1998. *Pisma iz sužanjstva: (1951-1960): prigodom 100. obljetnice rođenja*. Zagreb: Postulatura sluge Božjega Alojzija Stepinca.

Sztrilich, Ivan – Pal. 2006. Sestra Marija Roza Anuncijata Kopunović i njeno doba. *Subotička Danica* 2007. Subotica 2006.: 233-254.

Vuković, Marija Bogdana. 1981. Moja sjećanja. *Zov* 1: 35-41.

Summary

Reverend Mother Maria Rosa Annunziata Kopunovich (1887-1956) in church and political turmoil of her time

Based on archival sources and relevant literature, this article describes the life and work of Sister Maria Rosa Annunziata Kopunovich (1887-1956), the first Superior General of the Croatian branch of the Congregation of the Poor Sisters of Our Lady. There is a brief overview of her educational work at a young age, emphasizing the contribution to the introduction of the Croatian language in folk schools in Bachka. After that, there is a historical description of the Congregation of Sisters of Our Lady in Bachka after World War I, analyzing the reasons that led to the foundation of the Croatian branch of the Congregation. The role Sister Rosa Kopunovich played in these events conditioned by the Hungarian-Croatian sociopolitical and interchurch relations is observed thereat. There is the description the newly founded Congregation development under the management of the first Superior General Sister Annunziata Kopunovich before and during World War II, when the matrix house moved from Subotica to Zagreb. Since Sister Maria Annunziata Kopunovich, as the first Superior General of the Congregation of the Poor Sisters of Our Lady of Bachka, played a key role in the abovementioned events, her decisions, attitudes and actions are analyzed along with all the consequences to the Congregation, both externally and internally. Since this work considers monastic community, it focuses on the care mother Annunziata showed for the spiritual benefit of other sisters, after which it portrays shortly the last years of her life.

Keywords: Maria Annunziata Kopunovich, the Congregation of the Sisters of Our Lady, Bachka